

Тема:

7 – 8 червня
2024 року
відбулося
чергове
засідання РАУ

с. 3

Президента
закликають
забронювати
адвокатів
(петиція)

с. 10

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за травень –
червень
2024 року

с. 11

Історія
адвокатури:
Галицькі
й буковинські
адвокати –
театрالی

с. 59

ЗМІСТ

Новини та події

7 — 8 червня відбулося чергове засідання РАУ.....	3
Відбулося засідання Опікунської ради НААУ	8
Оголошено конкурс на стипендію ім. Олександра Поліводського.....	9
Президента закликають забронювати адвокатів (петиція)	10

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за травень — червень 2024 року	11
--	----

Цікава тема

<i>І. Ковальчук, М. Ковальчук</i> Писали на папері і забули про яри: Зміни в законодавство про мобілізацію — очікування і реальність	32
---	----

Цивільні справи

<i>О. Кулик</i> Практичні аспекти правового супроводу постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів	34
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

**Офіційний бюлетень
Національної асоціації
адвокатів України**

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

**Юридична та фактична
адреса засновника:**

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Д. Лещенко

Благодійні (волонтерські)
фонди та віртуальні активи
в умовах війни:
вітчизняний та зарубіжний
досвід 38

О. Розгон

Установлення факту,
що має юридичне значення
для військовослужбовця
щодо визнання (підтвердження)
за ним певного соціально-
правового статусу надавача
соціальних послуг.....41

Земельне законодавство

К. Рибалко

«Земельні» адміністративні послуги:
від паперових реєстрацій до сучасних
е-сервісів, побудованих на принципах
адміністративної процедури 50

Історія адвокатури

У Києві відкрито кабінет-музей
адвокатури..... 58

Б. Волошинський

Галицькі й буковинські
адвокати — театрали 59

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 20370-10170Р

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
28.06.2024 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2024.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

7 — 8 ЧЕРВНЯ 2024 РОКУ

ВІДБУЛОСЯ ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ РАУ

ЗРОСТАННЯ ТИСКУ НА АДВОКАТІВ — ЦЕ ПОГІРШЕННЯ СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРАЇНІ

7 та 8 червня 2024 року у Закарпатській області відбулося чергове засідання Ради адвокатів України. На засіданні особлива увага була приділена проблемам адвокатської діяльності в умовах воєнного стану.

Відкриваючи захід, голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** нагадала про випадки порушення прав та гарантій адвокатської діяльності з боку військової влади.

Останні законодавчі зміни порядку мобілізації та військового обліку запровадили додаткові обов'язки для військовозобов'язаних чоловіків. Зокрема, вони мають до 16 липня уточнити свої дані. Але представники ТЦК не чекають цієї дати. Вже сьогодні вони вимагають надати відповідні підтвердження під час перевірок військово-облікових документів. Це спричиняє конфліктні ситуації, а відтак — порушення прав людини. Тут виникає питання про роль адвокатів, які надають професійну правничу допомогу.

Напередодні засідання у Харкові сталося побиття адвоката представниками ТЦК. Цей інцидент докладно розглянула на позачерговому засіданні рада адвокатів регіону. У травні на Одещині захисника, що виконував свої обов'язки, затримали під час обшуку та силоміць доправили до ТЦК. У Києві під час обшуку в адвоката всупереч ухвалі слідчого судді вилучили ноутбук та телефон. А Закарпатський ТЦК у своїй публікації звинуватив адвокатів, що сприяють громадянам в оформленні одноразової грошової допомоги та призначенні пенсій, у зароблянні грошей на горі родин героїв.

Подібні випадки, пов'язані із свавіллям органів влади, набули системного характеру. Статистика свідчить про загрозливу ситуацію для ефективної і безпечної професійної діяльності захисників. І Національна асоціація адвокатів України в межах повноважень реагує на порушення прав і гарантій адвокатської діяльності та вживає заходів до їх усунення. Бо втручання у діяльність, насильство відносно захисників, незаконне позбавлення волі, відібрання особистих речей, у тому

числі які містять адвокатську таємницю, — це все дії, які не лише перешкоджають адвокатській діяльності, але й порушують права людини на захист та отримання правничої допомоги. Тож зростання тиску на адвокатів та інститут адвокатури загрожує погіршенням стану дотримання прав людини в Україні.

Лідія Ізовітова нагадала, що саме цю позицію НААУ донесла у зверненнях до міністра оборони Рустема Умерова та Омбудсмана Дмитра Лубінця. Також було підготовлено та направлено керівництву Верховної Ради та профільним комітетам проєкт закону про внесення змін до Кримінального кодексу щодо посилення відповідальності за перешкоджання праву особи на захист. А ініціативу НААУ про встановлення відповідальності за порушення заборони ототожнення адвоката і клієнта вже зареєстровано у ВР. Також було створено робочу групу з числа членів РАУ, яка опрацьовує наявні матеріали, проаналізує законодавство та розробить алгоритм реагування адвокатів на протиправні дії державних органів. Свою допомогу у підготовці рекомендацій мають надати і ради адвокатів регіонів.

ПРОФЕСІЯ АДВОКАТА БІЛЬШ ПОПУЛЯРНА СЕРЕД ЧОЛОВІКІВ — ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ

Питання, пов'язані із веденням ЄРАУ, окреслив заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій** під час засідання Ради адвокатів України 7 червня.

«На сьогоднішній день у ЄРАУ є 47 225 діючих адвокатів, у яких не зупинено чи не припинено право на здійснення адвокатської діяльності. Разом із зупиненими та припиненими — 69015, — повідомив він. — Співвідношення адвокатів жінок та чоловіків залишається незмінним відповідно на рівні 40 % на 60 %».

Валентин Гвозд'їй відзначив, що таке співвідношення зберігається і стосовно молодих адвокатів, які зараз приходять у професію. *«Це говорить про те, що наша професія, все це, на жаль, менш популярна серед жінок», — зауважив заступник голови РАУ, НААУ.*

Окремо він звернув увагу, що кількість стажистів і помічників зараз суттєво збільшується і сьогодні їх кількість становить близько п'яти тисяч осіб. *«Загалом ми розуміємо, що це той потенційний резерв, який прийде до нас в професію у найближчі рік-два», — пояснив Валентин Гвозд'їй.*

Також заступник голови НААУ, РАУ навів дані щодо кількості адвокатів у розрізі регіональної присутності, реєстрації в особистому кабінеті, а також стан сплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.

АДВОКАТИ НЕ МАЮТЬ ВІДПОВІДАТИ ЗА ЗВ'ЯЗОК ПІД ЧАС СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

В умовах перманентних блекаутів та нестабільності роботи телекомунікаційного обладнання адвокати та інші учасники судових справ не повинні відповідати за ризики технічної неможливості участі у відеоконференції під час судового засідання.

Члени Ради адвокатів України під час засідання проаналізували норми Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого рішенням ВРП від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, та звернули увагу на його п. 46.

Відповідно до чинної редакції, за наявності в суді технічної можливості учасник справи у порядку, встановленому процесуальним законом, може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою власних технічних засобів.

При цьому також встановлено, що ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву.

У зв'язку із цим учасники засідання пригадали рішення РАУ від 16-17 листопада 2022 р. №148 «Про поважність причин неявки адвоката в судове засідання, слідчі дії тощо під час воєнного стану».

Тоді Рада звертала увагу, що нормами процесуальних кодексів передбачена можливість участі учасників у справі у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Але у зв'язку із ракетними ударами по об'єктах критичної та цивільної інфраструктури, торгових та бізнес-центрах, житлових будинках виникають перебої зі світлом, аварійні та планові відключення електроенергії, що, безперечно, впливає на якість або відсутність зв'язку.

Однією з поважних причин неприбуття особи на виклик вважаються обставини непереборної сили, у тому числі військові події та інші подібні обставини. Тому є достатні підстави вважати, що обставини, які пов'язані із запровадженням воєнного стану, в тому числі втрата інтернет-зв'язку чи електроенергії під час участі у відеоконференції є обставинами непереборної сили, що є поважною причиною для неприбуття адвокатів в судове засідання, слідчі дії, в органи досудового розслідування, адміністративної юрисдикції тощо.

Тож, на думку членів РАУ, норма п. 46 Положення щодо ризиків технічної неможливості участі у відеоконференції має бути вилучена з Положення.

Відповідне звернення НААУ буде направлено до Вищої ради правосуддя.

АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОЗВОЛЕНО СУМІЩАТИ З ЛОБІЮВАННЯМ — РАУ

Особа, яка має свідоцтво про право на зняття адвокатською діяльністю, може у разі дотримання відповідних процедур одночасно бути суб'єктом лобіювання.

Раніше адвокат звернувся до органу адвокатського самоврядування з проханням надати відповіді на два запитання:

— чи має право особа, яка має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, не в межах адвокатської діяльності, надавати послуги з лобіювання та бути включеним в Реєстр прозорості;

— чи потрібно адвокату зупиняти дію свідоцтва для того, щоб мати можливість надавати послуги з лобіювання.

Член РАУ від Рівненської області **Ганна Лазарчук** звернула увагу на те, що адвокатська діяльність і лобіювання не перетинаються. Це впливає як із положень Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», так і з норм Закону «Про лобіювання».

Законом від 23.02.2024 № 3606-IX було відкориговано зміст терміна «інші види правничої допомоги», наведеного у п. 6 ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме: не належить до інших видів правничої допомоги лобіювання, що здійснюється відповідно до Закону «Про лобіювання».

Водночас серед видів діяльності, що несумісні з адвокатською (ст. 7 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), лобіювання не зазначається. А адвокат має подати до ради адвокатів регіону заяву про зупинення адвокатської діяльності лише у разі виникнення обставин несумісності.

Нагадаємо, нещодавно в Національному агентстві з питань запобігання корупції висловили аналогічну думку про те, що адвокати мають можливість набути статус суб'єкта лобіювання відповідно до положень Закону «Про лобіювання». При цьому займатися лобізмом вони можуть поза межами адвокатської діяльності.

ЯКИЙ ФЕМІНІТИВ ДО СЛОВА «АДВОКАТ» Є КОРЕКТНИМ, — ПОЯСНИЛА ФІЛОЛОГІНЯ

Для утворення родової пари до іменника чоловічого роду «адвокат» в усіх стилях мовлення сучасної української мови потрібно вживати іменник жіночого роду «адвокатка». Використання інших варіантів «адвокатеса», «адвокатиня» в усіх стилях мовлення сучасної української мови є неприйнятним.

На це звернула увагу Рада адвокатів України, ґрунтуючись на лінгвістичній розвідці, яку провела кандидатка філологічних наук **Олена Масалітіна** під час засідання РАУ.

Зокрема, вона зауважила, що фемінітиви не є якимсь новим привнесеним явищем, а питомою рисою української мови. Філологиня переконана, що несприйняття та опір до використання фемінітивів є наслідком століть андроцентризму та можуть бути усунені завдяки знанням і саморефлексії. При цьому зміна суспільної свідомості є довгим шляхом, та українське суспільство проходить багато процесів набагато швидше.

Вживати фемінітиви можна і варто:

- у розмовному мовленні;
- в усному діловому мовленні, науково-популярних, публіцистичних текстах — якщо йдеться про конкретну жінку;
- в офіційних документах, не пов'язаних із фінзвітністю.

Олена Масалітіна нагадала, що відповідно до п. 4 § 32 чинного Українського правопису (Правопис суфіксів. Іменникові суфікси) від іменників чоловічого роду утворюються іменники на означення осіб жіночої статі за допомогою суфіксів -к(-а), -иц(-я), -ин(-я), -ес(-а) та ін.

Найуживанішим є суфікс -к(-а), бо він поєднуваний із різними типами основ: авторка, дизайнерка, директорка, редакторка, співачка, студентка, фігуристка та ін. Суфікс -иц(-я) приєднується до основ на -ник: верстальниця, набірниця, порадиця та -ень: учениця. Суфікс -ин(-я) сполучається з основами на -ець: кравчиня, плавчиня, продавчиня і приголосний: бойкиня, майстриня, лемкиня. А от суфікс -ес(-а) в українській мові рідковживаний: дияконеса, патронеса, поетеса.

З огляду на визначення Українським правописом суфікса -к(-а) як найуживанішого для творення іменників на означення осіб жіночої статі, зважаючи на його продуктивність і необтяженість у цьому випадку негативною конотацією, а також з урахуванням феномена

мовної економії та надлишковості, для творення іменника жіночого роду від іменника чоловічого роду «адвокат» найбільш прийнятною буде словотвірна модель із формантом -к-(а) — «адвокатка».

Водночас оскільки іменник «адвокат» належить до 2-ї відміни, твердої групи, і основа «адвокат» не має в закінченні основи суфіксів -ник, -ень, -ець, то утворення від нього іменників жіночого роду за допомогою суфіксів -иц-(-я) — «адвокатиця», -ин-(-я) — «адвокатиня» не відповідає словотвірним моделям.

Тож як родову пару до іменника чоловічого роду «адвокат» у лексичних значеннях «1. Юрист, що захищає обвинуваченого чи веде якусь справу в суді, а також дає поради з правових питань; захисник, оборонець» та «2. перен. Людина, яка заступається за кого-небудь, захищає когось» в усіх стилях мовлення сучасної української мови варто вживати іменник жіночого роду «адвокатка».

Презентацію О. Масалітіної «Фемінітиви як ресурс для взаємодії і впливу: оприявнюємо приховане» можна переглянути URL: за <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/request.pdf>.

ПРОПОНУЄТЬСЯ ЗАБРОНЮВАТИ 25 % АДВОКАТІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Відсутність бронювання адвокатів, арбітражних керуючих, нотаріусів, приватних виконавців негативно впливає на всі сектори життєзабезпечення, особливо на діяльність системи правосуддя та правоохоронних органів. Адже ускладнюється виконання державою своїх функцій, нівелює дію принципів верховенства права та законності.

Керуючись цим, робоча група (заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**, члени РАУ **Оксана Каденко** та **Ганна Лазарчук**) підготували:

— проєкт Закону «Про внесення змін до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних членів недержавних некомерційних (неприбуткових) професійних організацій»;

— проєкт постанови Кабміну «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час».

Так, статтю 25 Закону, що визначає організацію і порядок бронювання військовозобов'язаних, пропонується доповнити членами або особами, що входять до складу недержавних некомерційних (неприбуткових) професійних організацій, що утворюються в силу вимог закону з метою забезпечення реалізації завдань професійного самоврядування. Сюди потрапляють НААУ, Нотаріальна палата України, Національна асоціація арбітражних керуючих України, Асоціація приватних виконавців України.

Критерії та порядок, за якими здійснюється бронювання членів недержавних некомерційних (неприбуткових) професійних організацій, має встановлюватися Кабінетом Міністрів України.

У зв'язку із цим одночасно пропонується доповнити Порядок бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час дії воєнного стану нормою, що до критично важливих для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період підприємств належать ці недержавні некомерційні (неприбуткові) професійні організації.

Особливості порядку бронювання членів таких організацій підлягають окремому визначенню уповноваженими органами недержавних некомерційних (неприбуткових) професійних організацій, що утворюються в силу вимог закону з метою забезпечення реалізації завдань професійного самоврядування, та повинні включати наступні положення:

— критерії включення членів вказаних організацій до списків військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню на період мобілізації та на воєнний час, відповідність яким визначає виконання ними критично важливих інституційних функцій;

— встановлення кількості військовозобов'язаних членів вказаних організацій, які підлягають бронюванню

на період мобілізації та на воєнний час, у співвідношенні не більше 25 % від загальної кількості військово-визволенних членів кожної з вказаних організацій;

— заходи контролю за дотриманням членами вказаних організацій вимог законодавства у сфері мобілізації.

Члени РАУ підтримали зміст проєктів та погодилися, що бронювання членів недержавних некомерційних (неприбуткових) професійних організацій є необхідним для забезпечення права громадян, а також підприємств, установ, організацій на професійну правничу допомогу, посвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, примусове виконання рішень. Адже представники цих професій відіграють ключову роль у захисті прав та інтересів осіб і відсутність бронювання може серйозно вплинути на доступ до правосуддя, особливо в умовах воєнного стану.

Проєкти нормативно-правових актів разом із пояснювальними записками НААУ направить суб'єктам правотворчої діяльності та правотворчої ініціативи у Верховній Раді та Кабінеті Міністрів України.

ОПЛАТА ПОСЛУГ АДВОКАТА МАЄ ЗДІЙСНЮВАТИСЯ ЗА КОЖНИМ СУБ'ЄКТОМ ОТРИМАННЯ БПД

Непоодинокі звернення адвокатів до НААУ засвідчують наявність проблеми довірного тлумачення центрами з надання безоплатної вторинної правничої допомоги норм щодо оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів. Один з них був розглянутий на засіданні РАУ.

Адвокату, який отримав від регіонального центру БПД два доручення з надання правничої допомоги двом затриманим особам, а також виконав їх належним чином, оплатили лише роботи за одним із доручень.

Таке рішення чиновники мотивували тим, що допомога надавалася в одному місці (підрозділ Нацполіції) в один час, тож оплата виїздів за другим дорученням буде вважатися подвійною оплатою та нецільовим використанням бюджетних коштів.

Доповідач у цьому питанні — член РАУ від Хмельницької області **Оксана Каденко** звернула увагу на те, що згідно з договором, укладеним між адвокатом та регіональним центром, оплата послуг адвоката мала здійснюватися на підставі договорів залежно від обсягу, часу та місця надання послуг окремо для кожного суб'єкта права на БПД.

При цьому ані Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, ані Методика обчислення розміру винагороди адвокатів (затверджені постановою Кабміну від 17.09.2017 № 465), не містять заборони оплачувати послуги адвоката за кожним окремим дорученням в повному обсязі.

Тож регіональний центр не тільки порушує договірні зобов'язання, але і знецінює роботу адвоката, допускає обман та свавілля при оплаті його послуг, — переконана Оксана Каденко.

Для вирішення проблеми вона запропонувала ініціювати внесення змін до постанови Кабміну № 465, закріпивши норму про те, що показники для оплати послуг, наданих адвокатом, визначаються окремо за кожним дорученням.

Кожен випадок надання безоплатної правничої допомоги підлягає самостійній оплаті в повному обсязі, незалежно від виконання адвокатом інших доручень. У випадку якщо адвокат надає правничу допомогу кільком затриманим (підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідкам) у одному кримінальному провадженні, оплата послуг адвоката з надання безоплатної вторинної правової допомоги повинна здійснюватися в повному обсязі окремо для кожного суб'єкта права на БПД.

Члени Ради адвокатів України підтримали цю ініціативу.

РАУ ВИКЛИКАЛА ГОЛОВУ ВКДКА ДЛЯ ЗВІТУ

Рада адвокатів України викликала голову Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Сергія Вилкова для звітування з окремих питань діяльності комісії.

Нагадаємо, відповідно до ст. 52 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна і підзвітна з'їзду адвокатів України та Раді адвокатів України.

ВКДКА розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, узагальнює дисциплінарну практику КДКА, а також виконує інші функції відповідно до Закону.

Голова ВКДКА представляє комісію в органах державної влади, органах місцевого самоврядування,

на підприємствах, в установах, організаціях, перед громадянами.

До його повноважень належить скликання та проведення засідань, розподілення обов'язків між своїми заступниками, організація і забезпечення ведення діловодства, розпорядження коштами і майном ВКДКА відповідно до затвердженого кошторису, а також учинення інших дії, передбачених Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про ВКДКА, рішеннями РАУ і З'їзду адвокатів України.

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ОПІКУНСЬКОЇ РАДИ НААУ

Адвокатська спільнота продовжує підтримувати колег, постраждалих через воєнні дії в Україні. На черговому засіданні Опікунської ради НААУ прийняті рішення про надання матеріальної допомоги родині загиблого на війні адвоката, а також колегам, які втратили житло через обстріли.

Засідання відбулось 8 червня 2024 року.

Одноголосно члени Опікунської ради НААУ вирішили підтримати родину — дружину та доньку загиблого в зоні бойових дій адвоката з Львівської області. З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну він пішов захищати Батьківщину добровольцем в батальйон ТрО, згодом приєднався до лав Збройних Сил України. Загинув через ворожий обстріл на Луганщині.

Решта заяв надійшла від адвокатів, які втратили житло та майно від атак агресора. Переважна більшість з них отримана від колег з Херсонщини.

Загалом, за понад 2 роки з часу створення Опікунською радою НААУ розглянуто 570 заяв від колег, що опинились в складних життєвих обставинах через війну.

Голова Опікунської ради НААУ Ганна Лазарчук запевнила, що жодна із заяв за весь час не залишилась поза увагою. «Ми намагаємося задовольнити максимум звернень, допомогти кожному і кожній, знайти

в тій заяві хоч якусь зачіпку для виділення допомоги. Адже за кожною заявою стоїть людське горе, біль втрати. І підставити колегам плече підтримки у такі тяжкі моменти — це наш обов'язок як адвокатів і як людей», — сказала вона.

Для отримання благодійної допомоги адвокати, які постраждали внаслідок воєнних дій на території України, можуть звернутися із заявою у довільній формі на електронну адресу opkun@unba.org.ua. До заяви рекомендовано долучати документи, інформацію на підтвердження фактів, викладених у заяві.

ОГОЛОШЕНО КОНКУРС НА СТИПЕНДІЮ ІМ. ОЛЕКСАНДРА ПОЛІВОДСЬКОГО

З метою заохочення талановитої молоді України до вивчення та розвитку аграрного та земельного права в Україні вдруге пройде конкурс на здобуття всеукраїнської стипендії ім. Олександра Поліводського.

Конкурс у 2024 році оголосив Благодійний фонд ім. О. Поліводського, — українського адвоката, талановитого викладача та науковця, який загинув у квітні 2023 року, захищаючи Україну.

Згідно з Положенням про конкурс стипендія призначається один раз на рік та виплачується переможцю за результатами конкурсу в національній валюті у сумі, еквівалентній одній тисячі доларів США на дату виплати стипендії.

Учасниками можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які не перебувають під санкціями та проводять дослідження в Україні у сфері аграрного або земельного права України.

Конкурс проводиться у два етапи:

Подання заявки разом із копіями публікацій. Стипендіальна комісія відбирає десять найкращих робіт, оцінюючи актуальність та новизну теми, логічність та аргументованість викладу матеріалу, його практичну цінність.

Проведення круглого столу, на якому авторам публікацій, чиї роботи були відібрані на першому етапі, буде надано можливість виступити з короткими презентаціями. За результатами виступів стипендіальна комісія визначить переможця за критеріями розуміння матеріалу, ораторських здібностей, оформлення презентації, змісту відповідей на запитання.

На розсуд стипендіальної комісії додатковою перевагою може бути визнана особливість видання, у якому була здійснена публікація (наприклад, публікація англійською мовою, публікація в іноземному виданні чи збірці публікацій за результатами міжнародної конференції, у виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus Web of Science тощо).

Для участі у конкурсі необхідно **до 31 серпня** подати заявку та копії своїх тематичних публікацій.

Порядок подання заявки на конкурс:

Кандидати на отримання стипендії ім. Олександра Поліводського надсилають заявку (зразок у додатку 1) та копії публікацій до 31 серпня 2024 року на електронну адресу **opolivodskyy@gmail.com**.

На конкурс подаються примірники монографій та сканкопії інших публікацій. Копії повинні бути зроблені таким чином, щоб чітко можна було ідентифікувати П. І. Б. автора (авторів), дату публікації, нумерацію сторінок, найменування видання та/або назву видавництва.

Оголошення результатів конкурсу:

Інформація про результати рішення стипендіальної комісії надсилається особі (особам), яка подала (які подали) заявку на отримання стипендії ім. Олександра Поліводського, на їх електронні адреси не пізніше 7 жовтня 2024 року.

Вручення диплома про нагородження переможця стипендією ім. Олександра Поліводського відбудеться у період з 7 по 20 жовтня 2024 року.

Докладніше з умовами можна ознайомитися на сайті НААУ за посиланням URL: <https://unba.org.ua/news/9187-ogolosheno-konkurs-na-stipendiyu-im-oleksandra-polivods-kogo.html>.

Нагадаємо, у 2023 році стипендію ім. Олександра Поліводського у сфері аграрного та земельного права отримали двоє студентів-юристів, які підготували роботу на тему «Огляд змін для суб'єктів аграрного права за Законом № 1914-IX».

ПРЕЗИДЕНТА ЗАКЛИКАЮТЬ ЗАБРОНЮВАТИ АДВОКАТІВ (ПЕТИЦІЯ)

Внести адвокатів, працівників безоплатної правової допомоги, державних та приватних виконавців до переліку осіб, які мають право отримати відстрочку та бронювання на період мобілізації.

Таку електронну петицію зареєстровано на сайті Президента України 28 травня. Станом на сьогодні вона набрала майже 2,5 тис. голосів з 25 тис. необхідних.

Автор ініціативи відзначає, що Конституція України встановила право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується, та працівники безоплатної правової допомоги. Поряд з іншими державними органами і установами системи правосуддя цілком закономірно та необхідно включити органи та осіб, які здійснюють виконання судових рішень і рішень інших органів.

Адже виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законодавством передбачене бронювання суддів, прокурорів, працівників органів досудового розслідування та правоохоронних органів, осіб, які працюють в судах, інших державних органах та установах системи правосуддя. Водночас адвокати, які також входять до системи правосуддя, не є такими, що підлягають бронюванню.

Національна асоціація адвокатів України неодноразово висловлювала позицію, що порядок бронювання військовозобов'язаних, визначений ст. 25 Закону

«Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», має передбачати бронювання адвокатів як осіб, які входять до організації системи правосуддя. Адже діяльність адвокатури в умовах воєнного стану є надважливою.

По-перше, адвокатура України виконує функції із забезпечення життєво важливих національних інтересів, які визначені статтями 55, 59 Конституції.

По-друге, неврахування інституту адвокатури у системі органів та установ правосуддя заподіює значну шкоду соціальній сфері, оскільки призводить до руйнації системи соціального захисту населення в частині надання правничої допомоги незахищеним верствам населення та іншим громадянам, у тому числі військовослужбовцям.

По-третє, відсутність бронювання адвокатів негативно впливатиме на всі сектори життєзабезпечення, особливо на діяльність системи правосуддя та правоохоронних органів, бо унеможлиблює виконання державою своїх функцій та нівелює дію принципів верховенства права та законності.

По-четверте, звуження або порушення прав та гарантій здійснення адвокатської діяльності через масову мобілізацію адвокатів завдасть значної шкоди нормальним умовам життєдіяльності громадянам, які не зможуть реалізувати право на захист, рівність та змагальність, право на справедливий суд. А це є неприпустимим у правовій державі та на теренах Європейського Союзу.

Підтримати петицію про бронювання адвокатів можна за посиланням: URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/227048>

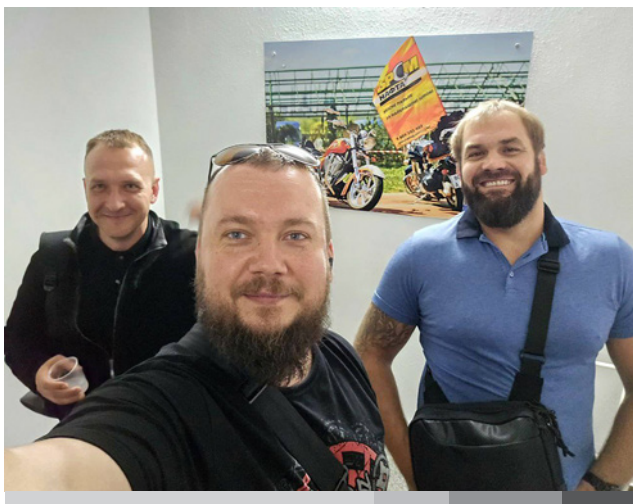
ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ТРАВЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ 2024 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НААУ

Із 20 травня по 20 червня до Комітету надійшло **7 звернень** про порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. Крім розглянутих звернень, Комітетом направлено **6 відповідей** адвокатам. У межах розгляду скарг адвокатів Комітетом було надіслано **2 листи**, з яких всі адресовані правоохоронним органам з вимогами припинити порушення прав адвокатів, а щодо порушників провести службові розслідування та притягнути до відповідальності.

Також із 20 травня по 20 червня Комітетом забезпечено нагляд за дотриманням правоохоронцями професійних прав і гарантій адвокатської діяльності під час проведення **15 слідчих і процесуальних дій**.

7 червня було проведено засідання Комітету у змішаному форматі. Додатково на засідання було запрошено потерпілого адвоката, скаргу якого розглядає Комітет. Так, учасники заслухали потерпілого адвоката, на якого було здійснено напад представниками воєнізованого формування, та обговорили можливий порядок дій із метою його захисту. Також було

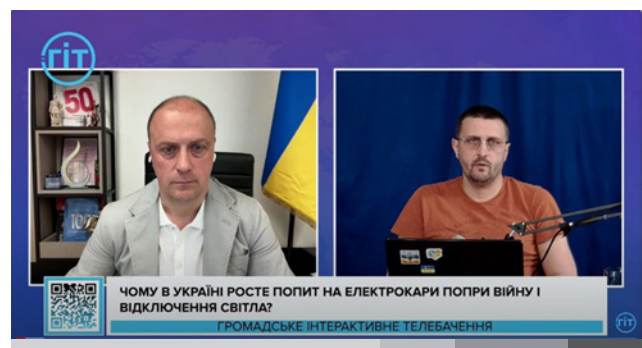

прийнято рішення за результатами розгляду скарг, що були попередньо отримані.

Окрім цього, головою Комітету було піднято на обговорення питання щодо можливих законодавчих змін з метою посилення професійних гарантій адвоката під час здійснення щодо останнього слідчих або процесуальних дій представниками правоохоронних органів.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

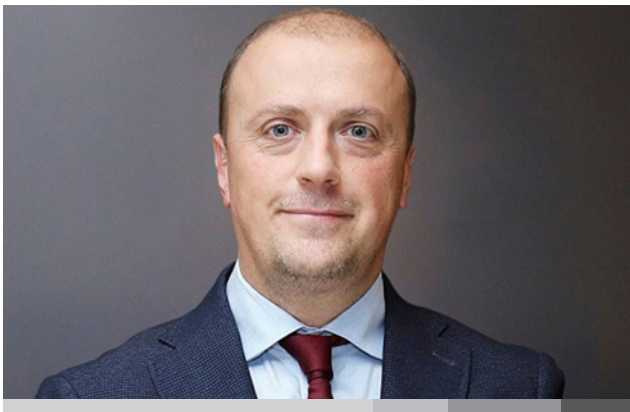
24 травня голова Комітету **Андрій Шабельніков** виступив на YouTube-каналі **ГІТ: Громадське Інтерактивне Телебачення** з темою «Скільки автівок придбали українці за останній час, чому обирають саме

електрокари та з якими проблемами стикаються власники таких авто».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uolim.

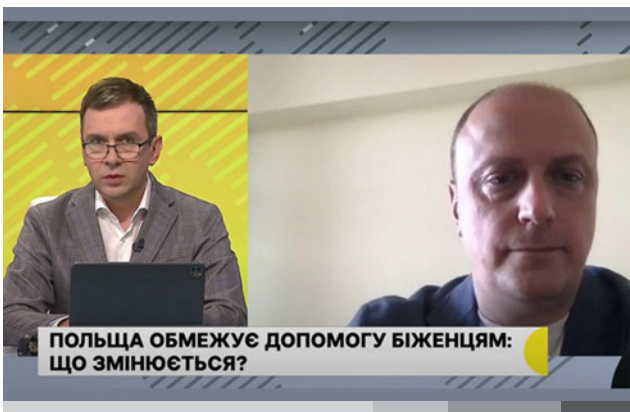
31 травня на сайті НААУ була опублікована стаття голови Комітету **Андрія Шабельнікова** на тему «**Проблеми експортерів та шляхи їх вирішення**». Для будь-якої країни експорт — це робочі місця, податки, а також укріплення національної валюти. В умовах війни українські чиновники допомагають бізнесу пошуком додаткових засобів ППО. Зрозуміло, що це — надважливе завдання. Але ж, крім фізичного захисту, є чимало проблем, що чекають на вирішення іншими методами. Перша нагальна проблема

не тільки експортерів, а й усього бізнесу — це кадри. Як знайти баланс між економічним тилом і боєздатним військом? Можливо, наведення ладу в мобілізаційних процесах допоможе вирівняти ситуацію. Адже показові випадки законного бронювання сумнівних компаній або мобілізація ключових працівників у проміжок між бронюванням оптимізму не додають. Якщо навіть уявити, що водіями більшості тракторів і вантажівок стали жінки, то нове питання перетину кордонів областей транспорту (який стоїть на обліку ТЦК) без відмітки ТЦК ставить під загрозу взагалі будь-яку логістику. Ще одна проблема — це податкове навантаження на «білу заробітну плату». Воно є причиною, чому виробники спокушаються сірими схемами. Враховуючи плани держави підняти ставку військового збору та ПДВ, а також зобов'язати «спрошенців» їх платити, то говорити про зниження податкового тиску немає сенсу. Його не буде і шляхи оптимізації потрібно шукати в іншій царині.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uokcr.

4 червня на сайті НААУ була опублікована новина на тему «**Як змінилися підходи до допомоги українським громадянам у Польщі**». **Андрій**

Шабельніков звернув увагу, на те, що була скасована разова допомога (300 злотих) переселенцям. Також планується скасувати виплати особам, які безоплатно надавали житло для проживання українцям, які поїхали з країни через воєнні дії, — 40 злотих компенсації за кожен день надання житла. Але такі зміни радше за все пов'язані зі зловживанням зі сторони саме поляків, які, окрім компенсації від держави, також брали кошти з українців за оренду житла, вважає адвокат. Водночас із 1 січня 2024 року було збільшено (з 500 до 800 злотих) допомогу родинам з дітьми. Щоправда, для її отримання необхідне дотримання двох умов: по-перше, дитина має здобувати освіту саме в польському освітньому закладі; по-друге, у країні має на постійній основі проживати один із батьків. Голова Комітету розповів і про зміну умов проживання в центрах прихистку. Безоплатно проживати в таких місцях зможуть виключно незахищені особи. Всі інші після 120 днів перебування в Польщі мають сплачувати кошти в розмірі 50 % від вартості, але не більше 40 злотих за добу. Після 180 днів сплата зростає до 75 % вартості оренди. Також планується введення оплати за проживання неповнолітніх дітей у таких центрах — 15 злотих на добу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uokmr.

7 червня голова Комітету **Андрій Шабельніков** взяв участь у слуханнях у Комітеті ВР з питань економічної політики на тему «Постзаконодавчий контроль у сфері дотримання вимог наявності місцевої складової (локалізації) в публічних закупівлях». Під час заходу народні депутати, представники Мінекономіки, Держаудитслужби, Антимонопольного комітету, профільних асоціацій і виробників аналізували ефективність імплементації Закону України від 16.12.2021 № 1977-IX

«Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості». Раніше парламентський комітет опитав суб'єктів господарювання, що беруть участь у закупівлях товарів з локалізацією, а також контролюючі органи. Респонденти поділилися міркуваннями щодо того, чи запрацював закон на практиці, які є здобутки і проблеми у його реалізації, а також у який спосіб можна виправити складнощі, що виникли.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uokxq.

15 червня голова Комітету **Андрій Шабельніков** в етері телеканалу «Еспресо» розповів про те, що «економічне бронювання від мобілізації забирає можливість у ТЦК «продавати», виключати людей з обліку тощо». «Це пряма можливість уникнути корупційних ризиків. Людина легально сплачує кошти в бюджет, не боїться, що прийшовши до ТЦК, одразу поїде на полігон. Людина знає, що сплатила гарантійний внесок, отримала qr-код і допомагає перемозі, бо забезпечує військо, напряму сплачуючи державі. Тоді ми прибираємо момент, де люди платили десятки тисяч доларів за липові інвалідності і все інше. У країні 13 % людей призовного віку — вже інваліди, а ФОПів чоловіків — 5 %. Через економічне бронювання ми навпаки забираємо кошти у тих неординарних ТЦК і легально направляємо їх в державний бюджет. У такий спосіб людина наближає нас до перемоги і збільшує бюджет», — зазначив він.

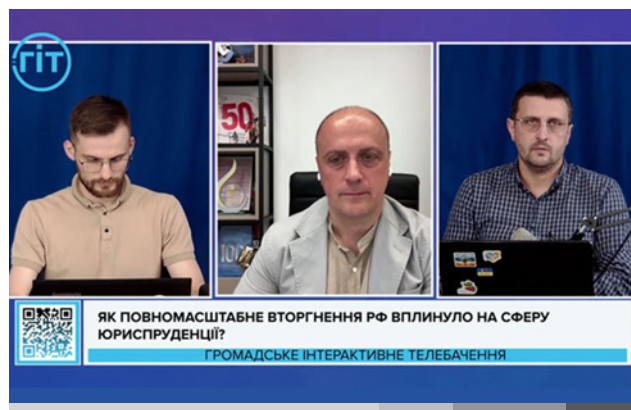
Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uolbo.

17 червня голова Комітету **Андрій Шабельніков** прокоментував щодо сьогоденної ситуації з бронюванням і тонкощів майбутнього економічного бронювання у виданні «Фокус». Теоретично бронювання ФОПів зараз виглядає просто, проте реалізація процедури потребує знань законодавства, часу і, головне, наявності підстав для бронювання. «Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачена можливість бронювання ФОПів, яким установлено мобілізаційні завдання. Для реалізації процедури бронювання ФОП перш за все має укласти контракт з відповідним державним органом на виконання мобілізаційного завдання. В подальшому, згідно з п. 6 Порядку броню-

вання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час дії воєнного стану, до державного органу, який установив мобілізаційне завдання, необхідно направити список військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання (у списку вказати дані ФОПа), відповідне обґрунтування та довідку про кількість військовозобов'язаних працівників», — **пояснив голова Комітету Андрій Шабельніков**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uoleo.

18 червня на сайті НААУ опублікована новина стосовно виступу **голови Комітету Андрія Шабельнікова** в ефірі Громадського Інтерактивного Телебачення. «На початку війни ринок завмер, але не надовго. Якщо спочатку багато юристів та адвокатів перебували у стані очікування, хтось релокував свій бізнес, багато юристів стали на захист України. В перший час було важко знайти адвоката в Києві для виїзду на слідчі дії.

Але згодом ситуація вирівнялася», — зазначив А. Шабельніков. Адвокат наголосив, що війна сприяла появі нових напрямів розвитку професії. «На жаль, правових викликів не стає менше. Сьогодні юристи отримують все більше запитів від військових, а це досить специфічна сфера. Таким чином, з'являються адвокати, які концентруються на захисті прав військових та членів їхніх родин, — пояснює голова Комітету НААУ. — Зросла кількість запитів у питаннях сімейного права: розлучення, права опіки, розподіл майна тощо. Не можна й забувати, що повернення перевірок бізнесу контролюючими органами, а також збільшення фіскального тиску, кількості обшуків не залишає без роботи представників юридичної спільноти».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upelq.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У м. Афіни (Грецька Республіка), м. Кашкайш (Республіка Португалія), м. Форт-Лодердейл (США), м. Брно (Республіка Чехія) та м. Торонто (Канада) призначено представників Національної асоціації адвокатів України.

Відповідні розпорядження підписала голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**.

Так, представником НААУ в Афінах став **Анатолій Кучірко**. Він закінчив Львівський державний університет внутрішніх справ. Очолює юридичну компанію «ВАШ ЦЕНТР», яка з 2009 року займається наданням правової допомоги українцям, що перебувають у Греції.

У Кашкайші інтереси українських адвокатів захищатиме **Лариса Матвєєва**. Вона має дві вищі освіти — закінчила Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого та Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Працює директором Правового і бухгалтерського центру «Альфа-Омега». Є третейським суддею Харківського центру третейського судочинства.

У Форт-Лодердейлі працюватиме **Юрій Буглак**. Він закінчив юридичний факультет Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Інститут політичних наук НАН України. Юридичну кар'єру розпочав у 1996 році на посаді юрисконсульта. Був народним депутатом України VIII скликання, а також членом Центральної виборчої комісії. Є автором низки монографій, 10 науково-практичних коментарів, наукових статей і навчальних посібників з адміністративного, господарського та цивільного права.

Представником НААУ в Брно призначений **Валентин Сидоренко**. Здобув вищу юридичну освіту

у Київському інституті туризму, економіки і права. Із 2006 року займається адвокатською діяльністю в галузях цивільного, господарського та податкового права, має досвід представництва інтересів клієнтів у судах та в державних органах.

Ольга Бикова представлятиме НААУ у Торонто. Вона закінчила Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Із 2006 року є адвокатом-практиком у галузях господарського, податкового, митного, цивільного, договірної, корпоративного права, спеціалізується в окремих категоріях кримінального права, а також у спорах щодо честі, гідності та ділової репутації. У 2022 році прибула до Канади за спрощеною імміграційною програмою CUAET та успішно працює в місцевій юридичній фірмі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upqsc.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Правила адвокатської етики визначають, що адвокат має постійно підвищувати свої професійні навички та знання. Одним з інструментів, який допоможе покращити продуктивність, ефективність і рівень стресостійкості, розвинути навички лідерства та досягти своїх кар'єрних цілей, є коучинг. Довідом використання коучингу в особистому професійному розвитку, а також у розвитку підлеглих і колег поділився під час вебінару на тему «Коучинг як інструмент професійного та особистісного розвитку адвоката, його підлеглих, а також юридичного бізнесу (знайомство з поняттям, досвід США)» член Ради Комітету НААУ, учасник програми з коучингу для керівників (executive coaching) Колумбійського університету (Columbia University, USA) **Сергій Бедрига**. Адвокат наголосив, що розвиток професіонала юридичного ринку не закінчується

на етапі вивчення законів чи правоустановчої практики. Для досягнення професійного успіху потрібні також інші вміння та навички, у тому числі вміння слухати та чути клієнта, звичка до розвитку, високий емоційний інтелект та інші soft skills.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/urpqqo](https://surl.li/urpqqo).

КОМІТЕТ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Комітет висловив зауваження і пропозиції до проекту Закону України від 15.04.2024 № 11176 «Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо відображення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України на Порталі Дія». Відповідно до ч. 2 ст. 12, ч. 1 ст. 17 Закону зразки свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю і посвідчення адвоката України затверджуються Радою адвокатів України. І саме вона забезпечує ведення Єдиного реєстру адвокатів України з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до цього Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності.

Відтак порядок відображення посвідчення адвоката України в електронному вигляді на вебпорталі «Дія», у тому числі всі пов'язані із цим питання, мають затверджуватися за погодженням з Радою адвокатів України.

Щодо відображення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, то, на думку НААУ, у цьому немає практичної потреби. Адже згідно із Законом та процесуальними кодексами свідоцтво не належить до документів, які посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги.

Крім того, інформацію щодо права адвоката здійснювати адвокатську діяльність можна отримати в Єдиному реєстрі адвокатів України, доступ до цих відомостей є відкритим.

Такі зауваження і пропозиції щодо доопрацювання проекту № 11176 були направлені НААУ до Комітету Верховної Ради з питань правової політики.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

21 травня на сайті НААУ було опубліковано бюлетень Комітету за I квартал 2024 року.

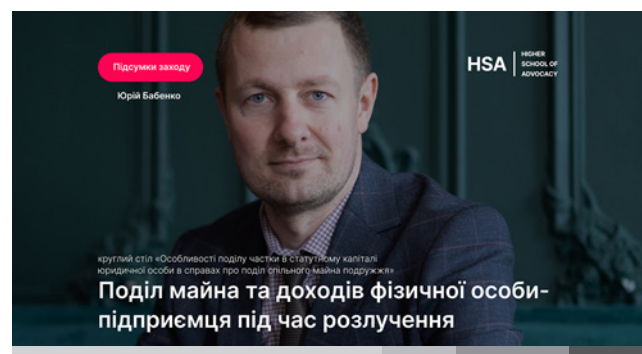

У тематичному дайджесті представлені:

- новели законодавства;
- огляд судової практики у справах щодо:
- поділу майна подружжя;
- стягнення аліментів;
- визначення місця проживання дитини;
- міжнародного викрадення дітей;
- визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав;
- видання обмежувальних приписів та практика ЄСПЛ;
- перелік дисертацій, публікацій членів Комітету НААУ.

Перегляд за посиланням: [URL: tinyurl.com/yxb4rbxd](https://tinyurl.com/yxb4rbxd).

У травні про поділ майна фізичної особи — підприємця розповів під час круглого столу «Особливості поділу частки в статутному капіталі юридичної особи в справах про поділ спільного майна подружжя» в справах про поділ спільного майна подружжя».

організованого Радою адвокатів Львівської області спільно з Комітетом з сімейного права та захисту прав і законних інтересів дитини РАЛО, заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Як зазначив спікер, у разі поділу майна фізичної особи — підприємця при розірванні шлюбу слід врахувати таке.

1. Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, у т. ч. і дохід.
2. ФОП відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, у т. ч. часткою у спільному майні подружжя.
3. Презумпція спільності майна, набутого в шлюбі, поширюється на поділ майна та доходів ФОП.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3m2zuanf.

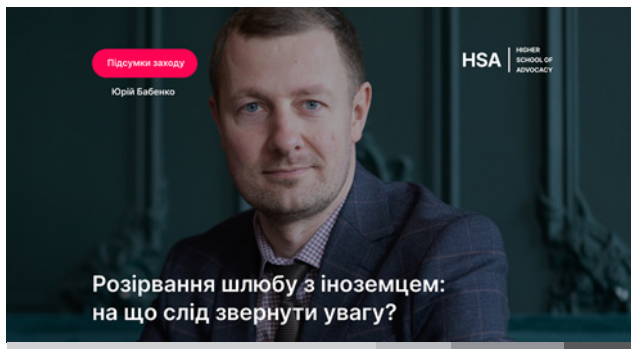
24 травня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Марини Вітліної** на тему «Позбавлення батьківських прав — не підстава для відстрочки від мобілізації».

ГОЛОВНА ЦИТАТА

«Зловживання інститутом позбавлення батьківських прав з метою ухилення від мобілізації суперечить його основним цілям — захисту прав дитини».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/52czbrva.

27 травня у США НААУ відбувся вебінар «Розірвання шлюбу з іноземцем: на що слід звернути увагу?», лектором якого виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Пропонуємо зануритися у тематику вебінару та отримати відповіді на поширені питання.

1. Як розлучитися з іноземцем без судового процесу, а в яких випадках суду не уникнути?

У разі укладення шлюбу громадянина України з громадянином іншої держави при розлученні в Україні застосовуватимуть норми Сімейного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України.

Розірвати шлюб з іноземцем можливо двома способами:

- 1) у РАЦСі;
- 2) у судовому порядку.

Розлучення в РАЦСі може відбутися за таких умов: немає спільних неповнолітніх дітей; є згода обох з подружжя на розірвання шлюбу; хоча б один із подружжя має змогу з'явитися до РАЦСу.

Якщо один із подружжя не може з'явитися до РАЦСу, необхідно:

заповнити його частину заяви та засвідчити у нотаріуса або завірити двомовну заяву у нотаріуса чи в консульстві та легалізувати її.

Подружжя може подати до РАЦСу за місцем проживання (реєстрації) одного з них заяву про розірвання шлюбу разом з усіма необхідними документами (документи, що посвідчують особу, свідоцтво про шлюб, посвідка на проживання тощо).

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/2azbzt8.

29 травня голова Комітету **Лариса Гретченко** взяла участь у круглому столі «Правові засоби захисту прав і свобод дитини в Україні».

Захід організований до Міжнародного дня захисту дітей ГО «Десяте квітня», УВКБ ООН та Центром «Адвокат дитини» США НААУ.

Л. Гретченко презентувала доповідь на тему «Реалізація повноважень у сфері захисту прав дітей:

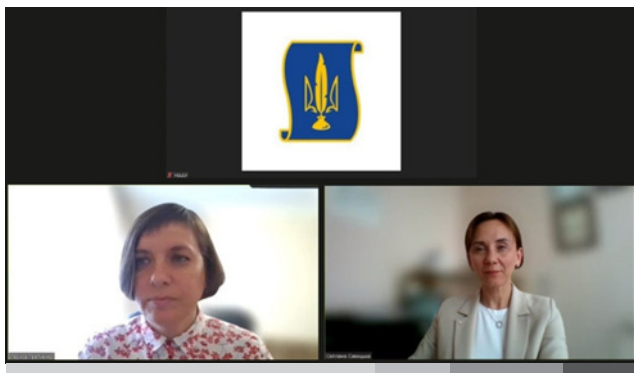

заходи реагування на виявлені порушення в діяльності органів влади та місцевого самоврядування», у якій висвітлила практику винесення судами окремих ухвал у різних видах проваджень за участю дітей чи стосовно їхніх прав та інтересів.

Адвокат наголосила, що окрема ухвала є формою реагування суду на порушення норм права, причини та умови, що спричинили ці порушення, з метою їх усунення та запобігання таким порушенням у майбутньому. Відповідні процесуальні повноваження суду закріплені у ст. 249 КАС, 262 ЦПК, 246 ГПК. При розгляді справ про адміністративні правопорушення, за відсутності спеціальних норм у КУпАП, суди реагують на виявлені порушення шляхом винесення окремої ухвали, застосовуючи загальні принципи верховенства права та аналогію закону відповідно до норм процесуальних кодексів, які містять такий інститут судового реагування, як окремі ухвали.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4vz3awbj.

31 травня у НААУ відбувся вебінар на тему «Сімейні спори: як захистити найкращі інтереси дитини сьогодні і на майбутнє?», організований Комітетом.

Доповідачами вебінару були голова Комітету **Лариса Гретченко** та її заступниця **Світлана Савицька**.

Л. Гретченко наголосила на позиції, сформованій світовим досвідом, вітчизняним законодавством і практикою ВС, що дитина є найбільш вразливою стороною у будь-яких сімейних конфліктах. Під час розгляду сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, вирішуються не просто спірні питання між батьками та іншими особами, а визначається доля дитини, а тому результат судового розгляду повинен бути спрямований на захист найкращих інтересів дитини. Таке правосуддя завжди супроводжується гостро емоційними і мінливими стосунками між батьками. Остаточність судового рішення є завжди тимчасовою і часто нетривалою. Правосуддя не в змозі регулювати та встановлювати сталі людські стосунки.

С. Савицька розповіла про тенденції судової практики вирішення спорів про визначення місця проживання дітей, які перебувають за кордоном через воєнні дії в Україні. Адвокатка звернула увагу на різноманітність висновків ВС у цій категорії справ. З урахуванням введення воєнного стану в Україні та безпекової ситуації суди повинні оцінити не лише умови, які існували за місцем постійного проживання дітей в Україні, але й умови їх середовища за місцем тимчасового, але тривалого перебування, яке може сформувати стале середовище у малолітніх дітей з огляду на те, що перспективи повернення їх до постійного місця проживання в Україні на сьогодні неможливо визначити чи прогнозувати.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/uwyahxsa.

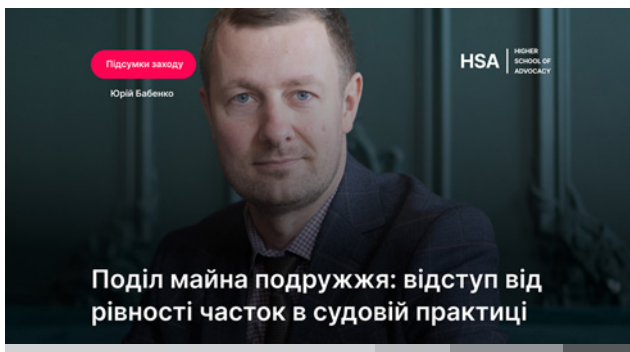
12 червня у ВША НААУ відбувся вебінар на тему «Поділ майна подружжя: відступ від рівності часток в судовій практиці», лектором якого виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

На початку вебінару лектор навів перелік підстав, коли можливий нерівний поділ майна:

1) наявні підстави, прямо визначені законом.

Згідно зі статтею 70 Сімейного кодексу суд може відступити від рівності часток за обставин, що мають істотне значення, зокрема:

- 1) якщо один з подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї,
- 2) ухилився від участі в утриманні дітей,
- 3) приховав, знищив чи пошкодив спільне майно,

4) витрачав його на шкоду інтересам сім'ї,
5) якщо з позивачем проживають діти (у т. ч. непрацездатні повнолітні), за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, не є достатнім.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/edx3zndj.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

10 травня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Підготовче засідання: залучення захисника БПД на окрему процесуальну дію». Голова Комітету **Ганна Колесник** наголосила, що проблема стосується не конкретного клопотання про продовження запобіжного заходу, а процесу в цілому. «Обвинувачені під час розгляду незапланованих клопотань або заяв залишаються без захисника, а ми пам'ятаємо, що, наприклад, при особливо тяжких злочинах участь захисника є обов'язковою. Отже, які ж межі діяльності захисника БПД у таких ситуаціях, коли в дорученні про його призначення чітко написано, що його викликано саме для участі в конкретній процесуальній дії», — поставила запитання голова Комітету. Адвокат

Андрій Доманський додатково звернув увагу на колізію, що виникає за таких обставин, коли розглядається клопотання прокурора про продовження строку запобіжного заходу, а сторона захисту подає клопотання про зміну запобіжного заходу. Адвокат переконаний, що тут прослідковується порушення права особи на захист. Також слід зважати на те, що судове засідання починається з питання відводів. «Якщо йдеться про розподіл відповідних процесуальних дій, то заявлення відводу і його розгляд — це теж окрема процесуальна дія, — зауважила Г. Колесник. Але в дорученні адвоката БПД написано, що він залучається до участі в окремій процесуальній дії — розгляді клопотання прокурора про продовження строку запобіжного заходу. Виходить, що участь у розгляді відводу виходить за межі повноважень, наданих йому за дорученням?».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uokkff.

4 червня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Захист прав дитини в сімейних спорах: спірні питання та перспективи вдосконалення», організований комітетами НААУ з питань захисту прав людини та з питань сімейного права. Під час дискусії адвокати намагалися чітко окреслити наявні проблеми захисту прав дитини в сімейних спорах, а також надати

практичні поради щодо реалізації прав дитини та захисту від органів опіки та піклування, психолога, соціального працівника, коли самі ж батьки та законні представники не діють в інтересах дитини. Так, відповідно до статті 10 Закону «Про охорону дитинства» кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність і захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються

на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. Стаття 150 Сімейного кодексу врегульовує питання обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини, проте трапляються випадки, коли законні представники дитини не діють в її інтересах, маніпулюють і порушують її права із корисливих цілей, а сама дитина не здатна здійснити самозахист. При цьому варто усвідомлювати, що це проблемне питання, адже вік дитини безпосередньо впливає на належну реалізацію своїх прав на правову допомогу та низки інших прав, що гарантовані Сімейним кодексом України. Голова Комітету Ганна Колесник додала, що відповідальність у певній частині виховання дитини має лягати на дитячі садки, школи, мають запроваджуватися предмети, проводяться виховні роботи в ігровій формі, де будуть обговорюватися межі дозволеного для дітей, наприклад, що бити інших — це насилля і за це існує відповідальність.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uokrz.

У червні Комітетом було розглянуто та підготовлено відповідь на депутатське звернення, що надійшло до НААУ стосовно посилення уваги до захисту прав ветеранів.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

З нагоди Всесвітнього дня донора крові, який щороку відзначається 14 червня, адвокати та всі небайдужі громадяни мають змогу долучитися до збору крові для наших захисників і захисниць, що боронять Україну.

11 червня на сайті НААУ була оприлюднена акція «Подаруй життя захиснику», яка проводиться вже

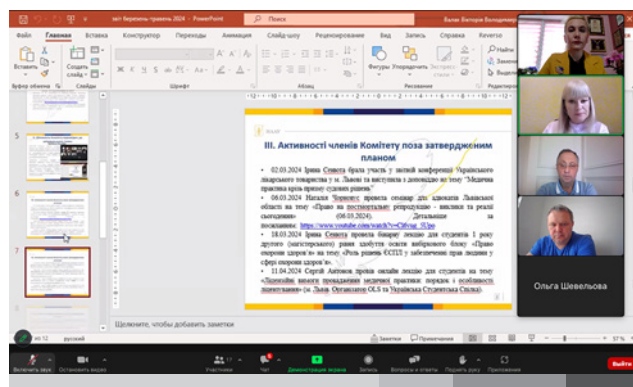
вдруге за ініціативи Комітету разом із Правозахисною спільнотою інвалідів. Започаткували її минулого року.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/yvdh828y.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

22 травня член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** провела вебінар на тему «Як захиститися від звинувачень пацієнта».

30 травня відбулося чергове засідання Комітету. На порядку денному засідання була обговорена низка питань: від звіту за результатами діяльності до обговорення кандидатур претендентів у члени Ради Комітету та регіональних представників Комітету. Членами Ради Комітету викристалізовано план діяльності на наступний квартал.

30 травня у НААУ відбулася панельна дискусія, ініціатором якої виступив Комітет, на тему «Особливості здійснення прав дітей у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану», присвячена Міжнародному дню захисту дітей (1 червня). Основною метою заходу було обговорення проблемних питань при реалізації прав дітей у сфері охорони здоров'я крізь призму міжнародних стандартів і національного законодавства, а також вироблення практичних рекомендацій щодо захисту прав дитини у цій царині.

Модератором і доповідачем на заході виступила голова Комітету — **Ірина Сенюта**. З доповідями також виступили члени Ради Комітету: **Вікторія Валах, Роман Майданик, Сергій Антонов, Юлія Миколаєць, Богдан Волчко**.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/yc5zh332.

30 травня голова Комітету **Ірина Сенюта** провела інтерактивну лекцію для членкинь Жіночої ділової палати на тему «Права дитини у сфері охорони здоров'я: «абетка» для батьків».

4 та 5 червня голова Комітету **Ірина Сенюта** провела лекції у Школі підприємництва для об'єднаних територіальних громад Трускавця та Стрия з проблематики медичного та трудового права.

7 червня голова Комітету **Ірина Сенюта** виступила модератором і доповідачем на науковому семінарі для аспірантів. Тема виступу «Забезпечення лікарської таємниці: міф чи реальність в умовах сьогодення?». У заході також взяли участь Христина Терешко та Ірина Богомазова.

10 червня голова Комітету **Ірина Сенюта** прочитала лекцію для суддів у межах програми підготовки для підтримання кваліфікації суддів місцевих загальних судів та апеляційних судів, що проводиться Одеським і Дніпропетровським регіональними відділеннями НШСУ. Тема виступу «Основні принципи захисту прав людини у сфері біомедицини».

Підготовлення тематичних статей і виступів у ЗМІ

24 травня голова Комітету **Ірина Сенюта** була спікером на II щорічній міжнародній конференції, на тему «Сучасна морфологія — виклики та досягнення», яка відбулася на базі лікарні «Феофанія», і виступила з темою «Правова безпека в діяльності лікаря-патологоанатома та судово-медичного експерта».

1 червня голова Комітету **Ірина Сенюта** дала інтерв'ю ТРК «Перший Західний» щодо особливостей здійснення права дитини на медичну допомогу та способів його захисту.

Тематичні статті члена Ради Комітету **Юлії Миколаєць**

1. Як затвердити стандарти сестринського догляду й системи оцінювання якості їх виконання. Спеціалізований щомісячний журнал. Довідник головної медичної сестри. № 06 червень 2024. С. 10 — 15.

Перегляд: URL: tinyurl.com/3rsj4w9m.

2. Нові правила мобілізації. Журнал «Головний Бухгалтер Медичного Закладу». № 06 / 2024, червень.

Перегляд: URL: tinyurl.com/4uwwvd8sd.

3. Бронювання працівників: правила, порядок, особливості. Журнал «Головний Бухгалтер Медичного Закладу». № 06 / 2024, червень.

Перегляд: URL: tinyurl.com/4bybzupk.

Консультації члена Ради Комітету **Юлії Миколаєць** на платформі Експертус Медзаклад (Експертно-правова система для керівників у галузі охорони здоров'я)

1. «Чи пов'язаний нещасний випадок із виробництвом: оскарження акта розслідування та судові рішення».

Перегляд: URL: tinyurl.com/yckbs5yt.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

10 червня відбулося підписання меморандуму про співробітництво між НААУ в особі Голови Комітету **Тетяни Андріанової** та Радою студентів навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка в особі голови Femclub **Христини Іванців** та голови Ради студентів **Юрія Петрика**.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Під час формування державної кримінально-правової політики важливо враховувати соціально-психологічні та психофізіологічні особливості жінок. Саме тому встановлення різних видів і розмірів кримінальних покарань не слід уважати дискримінацією за ознакою статі.

У Верховній Раді зареєстрували проєкт Закону № 11230 від 01.05.2024 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення гарантій захисту прав жінок при визначенні виду і розміру кримінальної відповідальності».

Документ пропонує, зокрема, доповнити статтю 64 КК нормою, згідно з якою довічне позбавлення волі може бути застосоване до жінок лише при остаточному призначенні цього покарання за сукупністю вироків.

У такому випадку фактично усувається можливість застосування довічного позбавлення волі для жінок,

що вчинили злочин, суспільно небезпечним наслідком якого стала загибель людей. На цей аспект звернули увагу в Комітеті НААУ. Серед таких складів злочинів можна навести диверсії, вчинені в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту (ч. 2 ст. 113 КК), терористичний акт (ч. 3 ст. 258), застосування зброї масового знищення (ч. 2 ст. 439), геноцид (ч. 1 ст. 442).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upqmn.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс уже містить підстави та процедуру оголошення особи, яка є стороною кримінального провадження, у розшук. Додаткове врегулювання оголошення особи у міжнародний розшук не має жодного практичного підґрунтя.

Такого висновку дійшли у Комітеті НААУ за підсумками аналізу проекту Закону від 29.04.2024 № 11223 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження».

Документ містить низку змін, зокрема, статті 281 КПК, що регламентує розшук підозрюваного. Авторами законодавчої ініціативи пропонується доповнити її нормою про те, що якщо існують достатні підстави вважати, що особа виїхала та/або перебуває за межами України, слідчий, прокурор оголошує такого підозрюваного в міжнародний розшук.

У НААУ звернули увагу на те, що поняття «міжнародний розшук» нормативно закріплене в частині 6 статті 193 КПК. Слідчий суддя, суд розглядає клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і може обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого у разі доведення прокурором наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК, а також наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошений у міжнародний розшук.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upqnu.

При визначенні міри відповідальності за вчинений злочин суд повинен мати можливість індивідуалізувати покарання. Але це неможливо, якщо санкція статті Кримінального кодексу передбачає адекватні види покарань. Інакше справедливість досягнута не буде.

Комітетом НААУ проаналізовано проект Закону № 11181 від 16.04.2024 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації/перереєстрації лікарських засобів».

Законотворчу ініціативу розроблено з метою удосконалення кримінальної відповідальності, встановлення альтернативних видів покарань за істотне порушення законодавства щодо допуску на ринок лікарського засобу та доклінічного вивчення, клінічних випробувань (досліджень) і порушення прав досліджуваного та приведення законодавства України до відповідної міжнародної практики та законодавства Європейського Союзу.

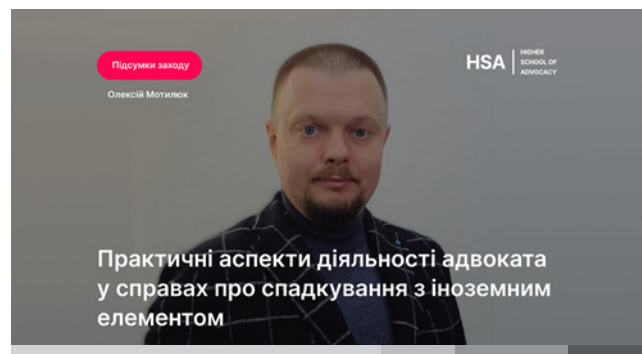
У НААУ загалом схвально оцінили запропоновані зміни. Як позитивні та такі, що заслуговують на підтримку, називаються упорядкування термінології, розмежування процедури допуску лікарського засобу на ринок і процедури проведення клінічних досліджень і відповідно кримінально-караних діянь у цих сферах, а також доповнення статей додатковими альтернативними санкціями у вигляді штрафу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upqtq.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

У травні у ВША НААУ відбувся захід з підвищення кваліфікації, лектором якого виступив член Ради Комітету **Олексій Мотилук**.

Лектор зауважив на динамічності спадкового права в умовах сьогодення, яке зазнає змін і трансформацій з огляду на виклики воєнного стану та запит суспільства, змінності нотаріальної та судової практики, проблеми правозастосування, які потребують належного реагування адвокатів, які супроводжують такі справи.

Розпочав вебінар **Олексій Мотилук** із визначення іноземного елемента, закріпленого у пункті 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право», яке є ознакою, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох із таких форм:

— хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

— об'єкт правовідносин перебуває на території іноземної держави;

— юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/2mm48yte.

22 травня в межах рубрики ВША НААУ #Відповіді-напитання секретар Комітету **Валерія Шкварко** відповідає на запитання адвокатів «Хто має позиватися до суду з позовом про відшкодування збитків: власник транспортного засобу чи водій?».

Відповідь. Як можемо бачити, питання відшкодування шкоди, заподіяної в результаті дорожньо-транспортної пригоди (ДТП), актуальне завжди.

Для врегулювання відносин власників транспортних засобів з метою надання їм гарантій на дорозі на державному рівні закріплено обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/39u6uzpe.

28 травня на сайті НААУ були оприлюднені зауваження та пропозиції до проекту Закону від 30.01.2024 № 10447 «Про внесення змін до Цивільного процесуального

кодексу України щодо врегулювання спору за участю судді на стадії підготовчого провадження у сімейних та трудових спорах», який був проаналізований Комітетом.

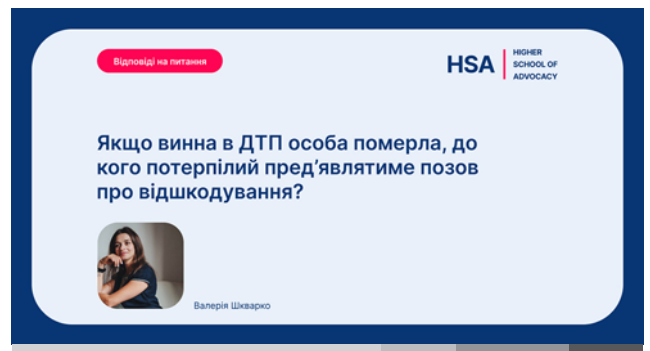
У НААУ вважають запровадження обов'язкового врегулювання спору за участю судді за галузевим принципом недоцільним, несправедливим і дискримінаційним відносно усіх інших спорів.

Більш доцільним було б виокремлення певних категорій підгалузевих спорів, де врегулювання спору за участю судді було б обов'язковим. Проте підґрунтям для запровадження такої ініціативи мав би стати статистичний аналіз результатів розглянутих справ за різними категоріями спорів у різних регіонах України принаймні за період з 2022 року.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3p2p4tz2.

4 червня в межах рубрики ВША НААУ #Відповіді-напитання секретар Комітету **Валерія Шкварко** відповідає на запитання адвокатів «Якщо винна в ДТП особа померла, до кого потерпілий пред'являтиме позов про відшкодування?».

Відповідь. Основним Законом України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України).

На жаль, трапляються випадки, коли наслідки ДТП є летальними.

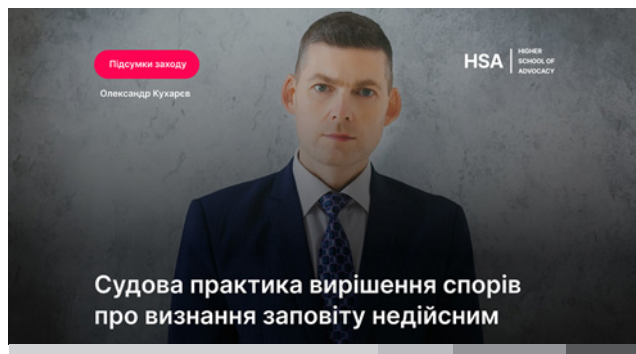
Як діяти, щоб отримати відшкодування в разі смерті винуватого водія?

У разі смерті винного в ДТП позов пред'являється відповідно до ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» та враховуючи практику Верховного Суду.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4nztk4ry.

10 червня у ВША НААУ відбувся вебінар «Судова практика вирішення спорів про визнання заповіту недійсним», лектором якого виступив радник Комітету **Олександр Кухарев**.

Чинне законодавство визначає три підстави для визнання заповіту недійсним:

1) у якому волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі;

2) складений особою, яка не мала на це права (особа не має необхідного обсягу цивільної дієздатності для складання заповіту);

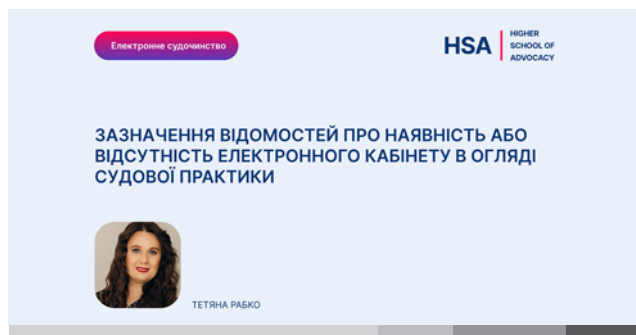
3) складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення (відсутність нотаріального посвідчення або посвідчення особами, яке прирівнюється до нотаріального, складання заповіту представником, відсутність у тексті заповіту дати, місця його складання тощо).

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/49fwj2ar](https://tinyurl.com/49fwj2ar).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У червні заступниця голови Комітету Тетяна Рабко підготувала:

— Огляд судової практики: Зазначення відомостей про наявність або відсутність електронного кабінету;

— Статтю на тему «Обов'язок суду апеляційної інстанції достовірно з'ясувати дату складення повного тексту судового рішення»;

— Статтю на тему: «Направлення судового рішення до «Електронного кабінету» сторони»;

— Посібник «Оцінка допустимості електронних доказів та причини їх відхилення в огляді судової практики»;

— Статтю на тему «Судові виклики у кримінальному провадженні через призму електронного судочинства».

Дайджест судової практики щодо перебігу процесуальних строків через призму електронного судочинства

У документі наводяться висновки Верховного Суду, що відображені у рішеннях з таких питань:

— направлення судового рішення до «Електронного кабінету» сторони;

- розсилання судових повідомлень через SMS;
- вручення судового рішення представнику учасника справи;
- оприлюднення судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень;
- повідомлення учасника справи через мобільний застосунок тощо.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРІВ

23 травня на сайті НААУ була опублікована стаття заступника голови Комітету **Сергія Лисенка** на тему «Битва Давида та Голіафа: що варто знати про відшкодування бізнесу збитків, завданих органом влади».

Головна цитата:

«Як біблійний Давид здолав велетня Голіафа, так і кожен адвокат, заручившись власною наполегливістю та знаннями, може добитися відшкодування завданих клієнту збитків неправомірними діями органу влади».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/58vaz8xr.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

Комітет підготував пропозиції та зауваження до проекту Закону № 10143 від 12.10.2023 «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації». Цей проєкт парламент ухвалив за основу 9 травня.

Визнаючи необхідність імплементації в українське законодавство положень директиви, у НААУ відзначили, що низка положень законопроекту потребує доопрацювання.

Зокрема, регулюючи заходи щодо запобігання неплатоспроможності боржника, пропонується впровадити норму, згідно з якою у разі, якщо аудитором, бухгалтером чи адвокатом під час надання послуг боржнику або бухгалтером боржника за результатами складання податкової звітності виявлено ознаки неплатоспроможності або її загрози, такі особи зобов'язані повідомити про це керівника боржника.

При цьому пропонується надати визначення поняттю «загроза неплатоспроможності», яким позначатиметься фінансово-господарський стан боржника, який характеризується наявністю обставин, які підтверджують,

що боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі у строк, передбачений для виконання цих зобов'язань.

Крім невластивого для адвокатської діяльності обов'язку, Комітет також звернув увагу на невизначеність змісту самого поняття в частині того, які саме платежі належать до «звичайних поточних». Також була відзначена доцільність узгодити визначення критеріїв неплатоспроможності з нормами п. 3 ст. 31 Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», п. 2 ст. 16 Закону «Про акціонерні товариства».

Ці та інші зауваження і пропозиції до проєкту № 10143 були направлені Комітету ВР з питань економічного розвитку.

Член Ради Комітету **Володимир Гуртовий** розповів про процедуру банкрутства в США та провів онлайн-зустріч з Девідом Роджерсом, який 20 років працював слідчим з кримінальних і фінансових злочинів та займався комерційним і особистим страхуванням, розкрив велику кількість кримінальних справ, включаючи шахрайство у процедурах банкрутства та шахрайство з майном. Роздрібний інвестор, який працює на фондовому ринку понад 40 років, живе в штаті Індіана.

З матеріалами можна ознайомитися за посиланнями: URL: youtu.be/F1kzJSnNhrk та URL: youtu.be/dj54Evn6_mc.

Девід Роджерс розповів на прикладі компанії Invitae Corp., яка зараз перебуває в банкрутстві, про процедуру зі сторони кредитора, адже є її акціонером та кредитором.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Комітет підготував пропозиції та зауваження до проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (реєстр. № 11084 від 13.03.2024).

НААУ вважає, що законопроект є важливим кроком у зміцненні податкової дисципліни та стимулюванні добровільного виконання податкових зобов'язань. Він пропонує низку позитивних змін, зокрема:

- стимулювання добровільного дотримання податкових зобов'язань;

- впровадження інституту комплаєнс-менеджера;

- підвищення прозорості та передбачуваності податкової системи.

НААУ вважає, що законопроект має позитивний вплив на податкову систему України, сприяючи її модернізації та наближенню до європейських стандартів. Він створює сприятливі умови для добросовісних платників податків, стимулюючи їхню активність і відповідальність, що є надзвичайно важливим у складний період воєнного стану.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У Верховній Раді підтримали ініціативу НААУ щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення заборони ототожнення адвоката і клієнта.

Голова підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги Комітету ВР з питань правової політики Володимир Ватрас та ще 27 народних депутатів внесли до парламенту проєкт Закону «Про внесення змін Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення гарантій адвокатської діяльності» (реєстр. № 11279 від 21.05.2024), підготовлений раніше у Комітеті НААУ.

Згідно з документом главу 15 Кодексу пропонується доповнити новим складом правопорушення, що посягає на встановлений порядок управління.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upaia.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

18 червня на сайті НААУ була опублікована новина на тему «**Коли в Україні з'явиться Містобудівний кодекс?**» Проміжний звіт щодо діяльності робочої групи заслухали під час останнього засідання Комітету. До складу групи, утвореної у червні 2023 року, входять народні депутати, представники профільних державних органів та організацій, дотичних до містобудування, а також представники НААУ (голова Комітету та членкиня комітету Надія Гніздовська). Адвокати брали безпосередню участь у формуванні пропозицій робочої підгрупи МБК Г-4 «Будівельне

право». Після затвердження концепції робоча група планує вже до кінця цього року розробити текст проєкту кодексу, презентувати його на профільному комітеті ВР та провести парламентські слухання. Фінальна редакція документа з'явиться лише у 2025 році. Після реєстрації проєкту обіцяють провести публічні обговорення правок до першого і другого читання, після чого Містобудівний кодекс має бути ухвалений у цілому як закон.

Задачами ухвалення кодексу у робочій групі вбачають:

- систематизацію містобудівного законодавства. Планується зібрати та кодифікувати українське законодавство, пов'язане з містобудуванням, в єдиний комплексний законодавчий акт;

- збалансування інтересів зацікавлених сторін. Обіцяють забезпечити справедливий баланс інтересів між усіма зацікавленими сторонами міського розвитку, сприяючи справедливому та інклюзивному зростанню;

- впровадження кращих європейських практик. Українські стандарти міського розвитку приведуть у відповідність до кращих європейських практик, підтримуючи прагнення України до членства в ЄС;

- підвищення стандартів міського розвитку. Ідеться про створення безпечних, функціональних, сталих, екологічних та естетично привабливих міст.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upscwe.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Комітет підготував пропозиції та зауваження до проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти» (реєстр. № 11159 від 09.04.2024).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Член Ради Комітету **Вікторія Поліщук** взяла участь як експерт в онлайн-дискусії на тему «Потенціал медіації у бізнесі». Організатором дискусії виступила Європейська Бізнес Асоціація (ЕВА).

Під час дискусії було обговорено:

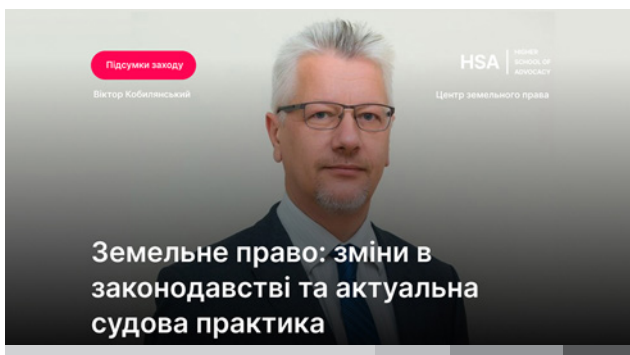
- регулювання процесу медіації на законодавчому рівні в Україні та пілотний проєкт Дніпропетровщини в цьому напрямі;

- міжнародні тенденції використання медіації в бізнессередовищі;
- кейси застосування медіації на прикладі банків і різних установ;
- переваги для корпоративних компаній України, які розвивають такі навички.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

У травні відбувся вебінар на тему «Земельне право: зміни в законодавстві та актуальна судова практика», спікером якого виступив голова Комітету **Віктор Кобиланський**.

В огляді законодавчих змін у земельному праві лектор відмітив прийняту Кабінетом Міністрів України 10 травня 2024 року постанову № 542 «Про внесення змін до Порядку визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам». Згідно зі змінами заходи щодо визначення збитків власникам землі та землекористувачам здійснюватимуться не лише районними державними адміністраціями, а й військовими адміністраціями.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/2rc33vjb](https://tinyurl.com/2rc33vjb).

4 червня була оприлюднена стаття заступника голови Комітету **Дмитра Навроцького** на тему «Особа, яка володіє земельною ділянкою на праві довічного успадкованого володіння, не може бути позбавлена права на таке володіння».

Протягом тривалого часу актуальним залишалося питання державної реєстрації права довічного успадкованого володіння земельною ділянкою, адже державні реєстратори доволі часто відмовляють у проведенні відповідної реєстраційної дії, посилаючись, зокрема, на роз'яснення Мін'юсту про відсутність обов'язку здійснювати таку реєстрацію та/або на те,

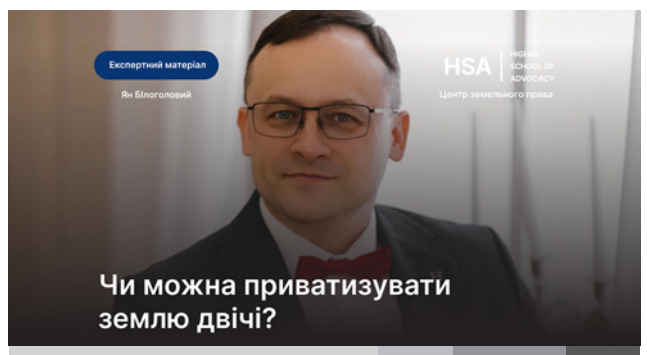

що вказане право не підлягає державній реєстрації, оскільки право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою не належить до речових прав, які підлягають державній реєстрації.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/98a6dtrv](https://tinyurl.com/98a6dtrv).

17 червня на сайті ВША НААУ був оприлюднений експертний матеріал члена Ради Комітету **Яна Білоголового** «Чи можна приватизувати землю двічі?».

Таке питання є актуальним, наприклад, під час безоплатного отримання землі для ведення особистого селянського господарства. Водночас механізм використання норм земельного законодавства є складним і потребує детального роз'яснення.

Як зазначено у частині 1 статті 121 Земельного кодексу України, громадяни України мають право на безоплатну передачу їм у власність земельних ділянок із земель державної або комунальної власності в таких розмірах:

- а) для ведення фермерського господарства — в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де знаходиться

фермерське господарство. Якщо на території сільської, селищної, міської ради розташовано декілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки (паю) визначається як середній по цих підприємствах. У разі відсутності сільськогосподарських підприємств на території відповідної ради розмір земельної частки (паю) визначається як середній по району.

Детальніше за посиланням: URL.tinyurl.com/4a4fuvx8.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

Голова Комітету **Людмила Опришко** виступила одним із рецензентів підсумкового видання «Журналисти в розпал повномасштабної війни — репортаж про Україну», оприлюдненого на сайті ЮНЕСКО.

Звіт був підготовлений на основі показників безпеки журналістів, розроблених ЮНЕСКО, і охоплює період із 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року, ґрунтується на багатогранному підході, який поєднує інтерв'ю зі стейкхолдерами, масштабні дослідження та аналіз даних. Звіт змальовує картину українського медіапростору, на який серйозно вплинула низка викликів, пов'язана з періодом жорстокої війни, і який потребує постійної адаптації, інновацій і стратегічної міжнародної підтримки для забезпечення безпеки журналістів і збереження свободи преси в країні.

Детальніше за посиланням: URL.tinyurl.com/3vdm582m.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

Комітет підготував пропозиції та зауваження до проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення національної системи кваліфікацій відповідно до актуальних потреб ринку праці та інших питань» (реєстр. № 9063 від 21.08.2023).

Законопроєктом пропонується скасувати зобов'язання роботодавця подавати територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, інформацію про попит на робочу силу (вакансії), а надати можливість подавати зазначену інформацію.

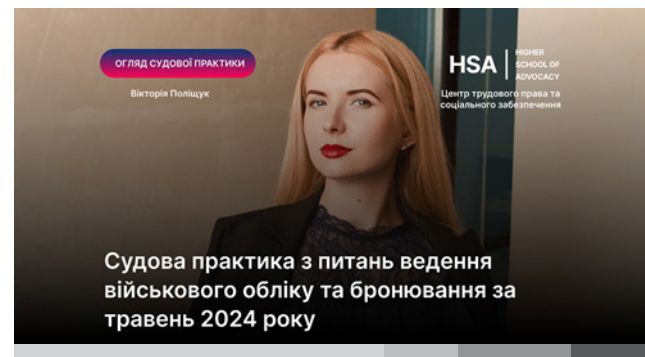
Комітет вважає, що необхідно визначити темпоральні межі перехідного періоду, викласти частину четверту доповнюваного пункту 11 у такій редакції: «подавати територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику

у сфері зайнятості населення та трудової міграції, інформацію про попит на робочу силу (вакансії) у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної та доповнити абзацом 2 такого змісту: «Цей обов'язок може бути обмежений шляхом його призупинення внаслідок упровадження спеціального правового режиму».

Публікації та вебінари членів Ради Комітету:

Вікторія Поліщук:

— огляд судової практики з питань ведення військового обліку та бронювання за травень 2024 року;

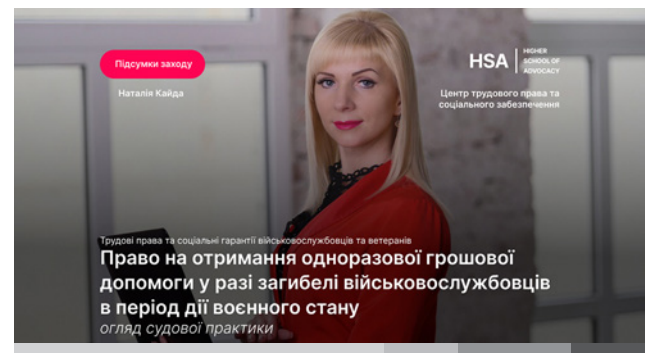
— вебінар Презентація Моніторингового звіту щодо застосування Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Ганна Лисенко:

— вебінар на тему «Трудові права та соціальні гарантії військовослужбовців та ветеранів».

Наталія Кайда:

— огляд судової практики щодо права на отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовців в період дії воєнного стану.

17 червня у НААУ відбулося обговорення на тему «Трудове право ЄС: що потрібно знати українським адвокатам?».

Спікерами виступили член Ради Комітету **Наталія Кайда** та голова Комітету, представник НААУ в Республіці Кіпр **Вікторія Поліщук**.

З огляду на розроблення Міністерством економіки України проєкту нового Трудового кодексу України, який має враховувати практику Європейського Союзу, для України важливо досліджувати та вивчати ті сфери правового регулювання трудових відносин, які краще розвинуті в ЄС і можуть бути з успіхом використані не лише для взаємної співпраці, а й для розвитку й удосконалення національного трудового законодавства відповідно до вимог Європейського Союзу.

Під час заходу експерти обговорили: джерела трудового права ЄС, питання забезпечення зайнятості населення, захисту прав працівників у випадку звільнення, право на працю та соціальний захист на території Республіки Кіпр (держави — члена ЄС).

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNWA NEXTGEN

У травні голова Комітету **Сергій Барбашин** був із робочим візитом в Амстердамі, де мав нагоду представляти Молодіжний Комітет.

Метою візиту було відвідування симпозиуму Lawyers for Lawyers (L4L) — проєкту, який є надзвичайно важливим для обміну досвідом між юристами, що займаються правозахисною діяльністю у сфері прав людини та суміжних напрямках. Серед спікерів були представники Уганди, Грузії та Нідерландів.

Lawyers for Lawyers (L4L) — це незалежна, неpolitична та некомерційна організація юристів, заснована в 1986 році. Її місія полягає в тому, щоб сприяти незалежному функціонуванню юристів і адвокатської професії в усьому світі відповідно до міжнародно

визнаних норм і стандартів, включаючи основні принципи ролі юристів. Робота L4L спрямована на підтримку юристів, які піддаються ризику внаслідок виконання своїх професійних обов'язків, прагнучи захистити їх від загроз, ризиків і репресій, зміцнити їх міжнародне визнання та захист у законах, політиках і практиках, а також надати їм можливість виконувати свою роль як важливим агентам відправлення правосуддя.

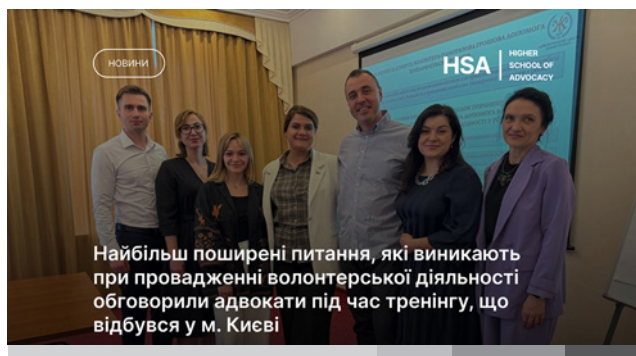
Вже планується майбутня робоча зустріч із директором фонду L4L.

Також **Сергій Барбашин** мав нагоду відвідати юридичну конференцію Justitia, яка проводиться в Амстердамі. Це щорічний захід, де юристи з Нідерландів та усього світу мають можливість відвідати освітні заходи та нетворкінг-сесії, обговорити спільні виклики і шляхи їхнього вирішення.

У межах роботи Молодіжного Комітету за напрямом міжнародної співпраці під час візиту була проведена зустріч із правлінням Асоціації молодих юристів Амстердама, під час якої мали змогу проговорити спільні виклики та майбутню співпрацю.

У червні в місті Києві відбувся тренінг «Правовий супровід волонтерської діяльності».

Разом з колегами тренер заходу **Жанна Грушко**, кандидат юридичних наук, адвокат, регіональний представник Молодіжного Комітету у Вінницькій області дослідила поширені помилки, які виникають при провадженні волонтерської діяльності, їх причини, наслідки та способи запобігання.

У фокусі обговорення опинилися також питання:

- правового статусу волонтерської діяльності в Україні під час воєнного стану;
- особливостей договору про провадження волонтерської діяльності / надання волонтерської допомоги та відповідальність за його невиконання;

- правил документування та оподаткування волонтерської діяльності. Правовий статус гуманітарної допомоги;

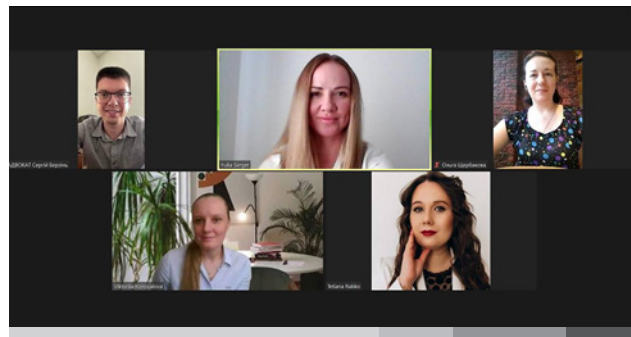
- правових основ соціальних гарантій волонтерів;

- відповідальності у сфері волонтерської допомоги під час дії воєнного стану.

Під час навчання учасники мали змогу обмінюватися своїм професійним досвідом і документами, що дало змогу окреслити чіткі механізми приведення волонтерської діяльності у правове поле.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/58du2v76.

11 червня представники Молодіжного Комітету провели робочу зустріч, на якій обговорили деталі третього Турніру із судових дебатів, що відбудеться в першій декаді жовтня цього року!

Нагадаємо, що цей Турнір проводиться Молодіжним Комітетом для студентів-правників вищих навчальних закладів і вже став традиційним.

Його основна мета — надання молодим правникам практичних навичок із підготовки процесуальних документів та ознайомлення зі стадіями судового процесу під керівництвом досвідчених адвокатів.

Восени буде проведено суперфінал, у якому візьмуть участь команди-переможці минулих турнірів.

Суперфінал надасть учасникам можливість ще більше розкрити свій потенціал та отримати цікавий досвід в імпровізованому судовому процесі.

Наразі вже розпочато підготовлення до суперфіналу Турніру.

12 червня регіональні представники Молодіжного Комітету у Волинській області **Тарас Манькут** та **Юлія Спас** взяли участь у форумі на тему «Захист

прав людини в умовах воєнного стану у Волинській області: виклики та перспективи», організованому Представництвом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Зокрема, на форумі було презентовано щорічну доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні та обговорено механізми подолання викликів щодо порушень прав людини і громадянина на Волині.

Серед іншого, обговорення стосувалося дотримання прав затриманих, додержання процесуальних прав при здійсненні правосуддя, надання безоплатної правової допомоги, забезпечення охорони прав дітей і внутрішньо переміщених осіб.

Форум покликаний налагодити взаємодію та напрацювати спільні алгоритми співпраці між органами державної влади, громадськими та релігійними організаціями, благодійними фондами, правозахисниками у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Комітет здійснив правовий аналіз проекту Закону № 10284 від 24.11.2023 «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання участі державних органів та органів місцевого самоврядування в реалізації програм та проектів міжнародної технічної допомоги та транскордонного співробітництва».

Загальна реформа публічної служби, яка успішно реалізується у нашій країні протягом останніх років та є частиною євроінтеграційного процесу, не про-

сто не передбачає таких доплат, а взагалі направлена на поступовий перехід до моделі, у якій 70 % посадового окладу публічного службовця буде сталою складовою, а 30 % — варіативною частиною, яка залежатиме від низки чинників, у тому числі — навантаження посадовця. Таким чином, ідея із доплатами окремим вузькоспеціалізованим фахівцям, які залучають міжнародні кошти у громади та державні інституції, у запропонованій законопроекті № 10284 формі може розбалансувати систему оплати праці у публічній службі.

Одним зі шляхів компромісу може бути закріплення у законодавстві тимчасових правил, які дозволятимуть застосовувати запропоновані законопроекті № 10284 стимулятори на період відновлення та відбудови України. На такий підхід, як шлях до діалогу між національними партнерами, звернув увагу Комітет НААУ з питань правового регулювання органів місцевого самоврядування.

Також у НААУ звернули увагу на те, що міжнародна технічна допомога завжди має своє цільове призначення. І далеко не всі програми та проекти мають мандат на встановлення відповідних виплат. Більше того, законодавством або представницькими органами муніципалітетів іноземних країн може бути встановлена заборона на здійснення подібних видатків. За таких умов може виникнути «перекіс» вмотивованості посадовців місцевого рівня на взаємодію з проектами, які передбачатимуть додаткову винагороду. Тож більш доцільно було б передбачити можливість накопичення певних фінансових резервів у спеціальних фондах місцевих бюджетів за рахунок коштів міжнародних проектів і програм, з яких буде здійснюватися преміювання місцевих фахівців, з урахуванням їхнього внеску у відповідну роботу у цілому.

Крім іншого, законопроекті № 10284 має низку новел, які потребують техніко-юридичного доопрацювання. В основному це стосується узгодження термінології з міжнародним публічним правом, а також бюджетним законодавством України. Усі ці недоліки планується доопрацювати під час підготовки проекту до другого читання.

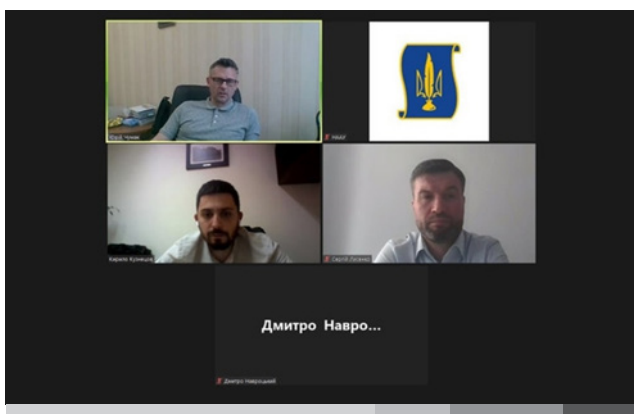
У цілому, перед парламентарями та урядовцями стоїть непроста задача для пошуку компромісного рішення. Адже якщо держава не забезпечить інструменти залучення вмотивованих спеціалістів для роботи з міжнародними фінансовими та інфраструктурними фондами, доступ до яких відкрив процес євроінтеграції

України, на місцевому та регіональному рівні просто не зможуть ефективно використати ці інструменти.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

6 червня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Обговорення проблемних питань захисту права власності добросовісних набувачів у спорах за позовами прокурорів про повернення / витребування майна у державну власність», який організували комітети НААУ з питань захисту бізнесу та інвесторів і з питань аграрного, земельного та довкілевого права.

Заступник голови Комітету НААУ з питань захисту бізнесу та інвесторів **Сергій Лисенко** окреслив проблематику, яка виникає в судовій практиці під час розгляду справ за позовами прокурорів щодо витребування майна у добросовісних набувачів у державну власність.

Секретар Комітету НААУ з питань захисту бізнесу та інвесторів **Кирило Кузнецов** звернув увагу на відсутність законодавчого визначення «добросовісного набувача», а також виокремив низку критеріїв з огляду на постанову ВП ВС від 18.01.2023 у справі № 488/2807/17.

Суддя Касаційного господарського суду **Юрій Чумак** наголосив, що однією з важливих складових доказування в цій категорії справ є питання встановлення наявності або відсутності волі власника майна, держави в особі органу влади, на вибуття з володіння належного їй майна, як цього вимагає ч. 1 ст. 388 ЦК.

Він також підкреслив, що під час представництва в суді добросовісних набувачів адвокат повинен займати активну позицію, звертати увагу суду на необхідність дотримання принципів і гарантій захисту права власності, актуальну практику Європейського

суду з прав людини. Водночас суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися у змагальність процесу та розглядати ті питання, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/bddn7665.

Інститут політичних партій у демократичному суспільстві є колективним інструментом вираження політичної волі. І партії повинні мати можливість повною мірою реалізовувати право на свободу об'єднань і вільне висловлювання думок.

Про реформування законодавства говорили учасники круглого столу на тему «Аналіз нормотворчих ініціатив щодо політичних партій в Україні», організованого комітетами НААУ з питань виборчого права та з питань верховенства права.

Представники НААУ, члени Центральної виборчої комісії України, науковці, представники Міжнародної фундації виборчих систем «IFES» та Громадянської мережі ОПОРА дослідили підготовлений в Україні проект Закону «Про політичні партії», який раніше вже оцінювали у Венеційській комісії та Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ.

Голова Комітету НААУ з питань верховенства права **Марина Ставнійчук** окреслила сучасні виклики, які стосуються реформування законодавства. Вона наголосила на актуальності питання приведення законодавства до відповідних стандартів і дотримання принципу системності. Додатково голова Комітету окреслила необхідність встановлення параметрів, які б визначали цілі та напрями контролю за фінансуванням партій.

Голова Комітету НААУ з питань виборчого права **Алла Басалаєва** підбила підсумки круглого столу та наголосила на готовності до участі представників НААУ у напрацюванні ініціатив з реформування законодавства.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/upqwn.

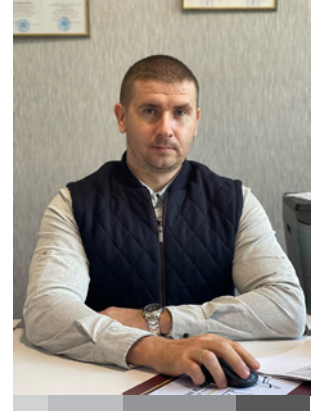
ПИСАЛИ НА ПАПЕРІ

І ЗАБУЛИ ПРО ЯРИ:

ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВО ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ — ОЧІКУВАННЯ І РЕАЛЬНІСТЬ

Ірина Ковальчук,
адвокат, к. ю. н.,
член-кореспондент ГО «Академія
адміністративно-правових наук»

Микола Ковальчук,
помічник адвоката, к. ю. н.,
член-кореспондент ГО «Академія
адміністративно-правових наук»

У цій статті ми торкнемося окремих положень Закону України «Про мобілізацію та мобілізаційну роботу». Мова піде про п. 4 ч. 1 ст. 23, де визначаються окремі підстави для надання відстрочки від мобілізації, які ми вже встигли опрацювати на практиці та впевнитися в їх повній неспроможності.

Звісно, законодавець намагався врегулювати всі питання шляхом прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560 «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період». Та чи вдалося це?

Пункт 4 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізацію та мобілізаційну роботу» передбачає, що право на відстрочку мають військовозобов'язані жінки та чоловіки, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли особа самостійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі ч. 1 ст. 135 Сімейного кодексу України¹.

Якщо з дітьми, батьки яких померли, позбавлені батьківських прав, визнані зниклими безвісти або безвісно відсутніми, оголошені померлими, від-

бувають покарання у місцях позбавлення волі, все більш менш зрозуміло і немає проблеми ці обставини підтвердити, то з особами, які самостійно виховують та утримують дитину за рішенням суду, не все так просто.

Виходячи з логіки законодавця, обставина самостійного виховання дитини військовозобов'язаним підтверджується виключно рішенням суду. Проте законодавець у гонитві за мобілізаційним резервом, певно, забув, що згідно зі ст. 6 СК правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. У свою чергу малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

¹ Далі за текстом — СК.

Відповідно до ч. 1 ст. 161 СК, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися судом.

Згідно з ч. 1, 2 ст. 160 СК місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків, а місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини.

Відповідно до ч. 3 ст. 160 СК, якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

Згідно з ч. 3 ст. 29 Цивільного кодексу України² місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна. У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом.

Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом (ч. 2 ст. 29 ЦК).

Згідно з абз. 2 ч. 2 ст. 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вільний вибір місця проживання обмежується щодо осіб, які не досягли 14-річного віку.

Частина 2 ст. 47 Цивільного процесуального кодексу України надає можливість неповнолітнім особам віком від 14 до 18 років особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом.

Отже, ст. 161 СК визначено порядок вирішення спору між матір'ю та батьком щодо місця проживання малолітньої дитини. При цьому згідно ч. 3 ст. 160 СК якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

Відповідно до роз'яснень, які були надані Верховним Судом України в п. 18 постанови Пленуму «Про

практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 № 11, при вирішенні спору про місце проживання дитини належить звертати особливу увагу на її вік та з'ясувати, з ким із батьків вона бажає проживати. Судам слід ураховувати також положення ст. 160 СК, якою передбачено, що місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків, яка досягла десяти років, за спільною згодою батьків та самої дитини, а місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

Таким чином, у разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом, проте при вирішенні вказаного питання, що стосується дитини, яка досягла чотирнадцяти років, слід керуватися ч. 3 ст. 160 СК та положеннями ст. 29 ЦК.

Отже, чинним законодавством не передбачені підстави для визначення судом місця проживання з батьком неповнолітньої дитини, яка з ним проживає.

Указаний висновок суду узгоджується з правовими висновками Верховного Суду, зробленими у постанові від 12.11.2018 по справі № 344/16920/16-ц та у постанові від 25.01.2018 по справі № 537/5119/15-ц.

Таким чином, у разі, якщо дитині 14 і більше років та вона проживає та знаходиться на утриманні військовозобов'язаного, то отримати рішення суду про визначення її місця проживання з військовозобов'язаним є неможливим в силу положень Сімейного кодексу України.

То як тоді реалізувати своє право на відстрочку?

Звісно, неповнолітня особа може засвідчити факт свого проживання посвідченою нотаріусом заявою або таке місце проживання може визначити орган опіки та піклування на підставі положень постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», проте на практиці ТЦК та СП відмовляють у наданні відстрочки з підстав того, що пункт статті передбачає безпосередньо рішення суду як підтверджуючий одноосібне виховання дитини документ. Такі випадки на практиці вже мають місце.

² Далі за текстом — ЦК.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ ПОСЛУГ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБОРОТОМ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Олег Кулик, член Комітету НААУ з питань господарського права та процесу, адвокат адвокатського об'єднання «Цулаїя, Горбатенко та партнери», доцент кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін Київського університету права НАН України, к. ю. н.

Статтю присвячено конкретизації практичних аспектів правового супроводу господарської діяльності постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Зроблено висновок про те, що найбільш актуальним напрямом правового супроводу в умовах «правового вакууму» є формування транскордонних моделей провадження господарської діяльності постачальників таких послуг.

Ринок віртуальних активів, у тому числі криптовалюти, в Україні є досить значним. Згідно з дослідженням платіжної платформи «Triple A» станом на 2022 рік 15,72 % українців володіли криптовалютою. Причому криптовалюта є у власності не тільки населення, а і держави, адже уряд України з початку повномасштабного вторгнення рф почав акумулювати надходження з-за кордону у криптовалюті. На серпень 2022 року понад 100 мільйонів доларів США у криптовалюті було пожертвувано на фінансування сил оборони України¹. Чимала кількість криптовалюти зберігається на криптовалютних біржах, які зі свого боку підпадають під більш широку категорію учасників ринку віртуальних активів — постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів². Незважаючи на це, законодавча база для функціонування постачальників зазначених послуг і досі перебуває у процесі свого формування, що, вочевидь, ускладнює їх правовий супровід.

17 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи», де передба-

чалось закріплення окремих аспектів господарської діяльності постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Разом з тим набрання цим законом чинності поставлено у залежність від внесення змін до Податкового кодексу України стосовно оподаткування віртуальних активів, а такі зміни наразі в законодавстві відсутні. У листопаді 2023 року на розгляд Верховної Ради України подано два законопроекти «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» (основний за № 10255 та альтернативний за № 10255-1), однак ці законопроекти поки не перебувають на порядку денному парламенту.

Законодавче визначення постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, міститься у п. 51 ч. 1 ст. 1 Закону України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Відповідно до вищезгаданого

¹ Cryptocurrency Adoption and trends in Ukraine in 2022. Triple A: website. URL: <https://triple-a.io/cryptocurrency-ownership-ukraine-2022/>.

² P. Saggese, et al. Assessing the solvency of virtual asset service providers: Are current standards sufficient? Working Paper, № 248, Oesterreichische Nationalbank (OeNB), Vienna. 2023. P. 3. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/283416/1/1868921670.pdf>.

пункту постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, — будь-яка фізична чи юридична особа, яка провадить один або декілька таких видів діяльності та/або операцій для іншої фізичної та/або юридичної особи або від імені: обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи; участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів.

Закон України «Про віртуальні активи» містить схоже за сутністю визначення, однак конкретизує, що постачальниками послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, є виключно суб'єкти господарювання — юридичні особи» (п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи»). Тобто у профільному нормативно-правовому акті законодавець виходить з того, що діяльність постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, є господарською.

Умови «правового вакууму» досі не усунуті, однак це не заважає постачальникам послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, активно здійснювати господарську діяльність в Україні, часто потребуючи спеціалізованих знань адвоката і здійснення правового супроводу їх діяльності. З урахуванням цього набирає актуальності питання конкретизації практичних аспектів здійснення правового супроводу постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів.

Законодавча основа правового супроводу, що здійснюється адвокатом, представлена у ст. 19 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де серед видів адвокатської діяльності, з-поміж іншого, значиться правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб.

Варто зазначити, що Сливою Л. В. акцентовано увагу на потребі розрізнення таких понять, як «правовий супровід», «роз'яснення з правових питань», «надання правової інформації», «консультування», оскільки зазначені види адвокатської діяльності мають різну правову природу та відмінні залежно від ступеня

залученості адвоката до вирішення правової проблеми клієнта. На думку вченої, поняття «правовий супровід» є ширшим за інші вищезазначені, адже, окрім тлумачення правових норм, формування правової позиції містить у собі можливе представництво особи у відносинах із третіми сторонами, складання юридично значущих і процесуальних документів тощо. Отже, поняття «правовий супровід» є комплексним і охоплює багато видів адвокатської діяльності³.

Наразі чимало професійних правників здійснюють правовий супровід різних учасників ринку віртуальних активів. До прикладу, Адвокатське об'єднання «Juscutum» в окремий напрям своєї роботи виділяє криптоконсалтинг, що полягає у комплексному супроводженні криптобізнесу, структуруванні криптоактивів, залученні інвестицій, отриманні ліцензій⁴.

Юридична фірма «Ілляшев та партнери» пропонує своїм клієнтам послуги з консультування з питань регулювання блокчейну, криптовалю, краудфіндингу і мобільних фінансових послуг; ліцензування учасників ринку криптовалю; юридичний супровід процедури первинного розміщення токенів (ICO, Initial Coin Offering); консультування з питань платіжних послуг, електронної торгівлі та обігу електронних грошових коштів; консультування з питань оподаткування у сфері криптовалю і токенів; складання договорів купівлі-продажу та обміну криптовалю; юридичний супровід обміну криптовалю на іноземні конвертовані валюти й об'єкти нерухомості⁵.

Юридична компанія «Vona Lex» також приділяє значну увагу правовому супроводу ринку віртуальних активів, пропонуючи послуги з питань: консультування з питань формування концепції організації бізнесу; консультації з провадження господарської діяльності на основі технології блокчейн; формування транскордонних моделей провадження діяльності з урахуванням специфіки конкретних юрисдикцій; розроблення шаблонів документів правового характеру, на основі яких відбуватиметься реалізація стартапу/проєкту (підготовлення договорів публічної оферти, White paper, ліцензійних умов використання продукту тощо); допомогу в отриманні дозвільних документів для провадження діяльності на ринку віртуальних

³ Слива Л. В. Консультативна робота адвоката у справах, що виникають з адміністративних правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2020. 196 с. С. 71, 29. URL: scc.knu.ua/upload/iblock/cf7/dis_Slyva%20L.V.pdf.

⁴ Напрямок криптобізнесу. Juscutum: вебсайт. URL: juscutum.com/cryptobusiness.

⁵ Фінансові технології. Ілляшев та партнери: вебсайт. URL: attorneys.ua/service/financial-technologies/.

активів; проведення правового аудиту поточної моделі діяльності; правовий супровід суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність на ринку віртуальних активів; консультування з оподаткування діяльності на ринку віртуальних активів⁶.

Питанням правового супроводу криптовалютного ринку займається також і юридична компанія «Приходько та партнери», пропонуючи послуги з правового супроводу майнінгу, допомоги з легалізації доходів, отриманих від операцій з криптою в Україні та інвестицій в криптовалюту; юридичний супровід ICO та IEO проєктів; структурування блокчейн-компаній, оптимізації податків тощо⁷.

Проаналізувавши наведене, можна дійти висновку, що чимало зазначених послуг безпосередньо стосуються господарської діяльності, яку провадять постачальники послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Зокрема, питання ліцензування, оподаткування, консультування з питань платіжних послуг, електронної торгівлі та обігу електронних грошових коштів, а також комплексний супровід «криптобізнесу» загалом.

Проте з урахуванням чинного стану нормативно-правового регулювання, варто розглянути провідні українські криптовалютні біржі на предмет «правової оболонки» здійснення ними господарської діяльності, зокрема в частині організаційно-правової форми, країни реєстрації тощо. До найбільших українських криптобірж належать «WhiteBIT», «Kuna», «QMAIL», «BTC TRADE UA»⁸.

Так, зі змісту Угоди користувача, яку «WhiteBIT» пропонує укладати з клієнтами, вбачається, що останній погоджується, що при здійсненні операцій через біржу компанія «UAB Clear White Technologies» (zareєстрована відповідно до законодавства Литовської Республіки) відповідає за операції з фіатними кошта-

ми, що здійснюються через партнерів з оброблення платежів «Checkout (Checkout SAS)». Компанія «UAB Clear White Technologies» керується законодавством Литовської Республіки та зареєстрована там як оператор гаманця віртуальної валюти та оператора обміну віртуальної валюти. Усі операції, пов'язані з цінними паперами, у тому числі Security-токенами, інструментами або контрактами з погляду законодавства про цінні папери, здійснюються через партнера «WhiteBIT» — «Nova Fintech LLC» (zareєстрована відповідно до законодавства Сент-Вінсент і Гренадини)⁹.

Звернувшись до вебсайту біржі «Kuna», можна встановити, що до складу криптобіржі входить група афілійованих осіб, які надають послуги відповідно до їх компетенції та можливостей, яка представлена такими компаніями:

- 1) «UAB «KUNA PRO» (компанія, зареєстрована відповідно до законодавства Литовської Республіки);
- 2) «FLEXPAY INC.» (компанія, зареєстрована відповідно до законодавства Канади)¹⁰.

Криптовалютна біржа «QMAIL» в Угоді користувача зазначає, що умови користування містять електронну угоду між користувачем та «UAB Qmall», і хоча умови Угоди користувача регулюються та тлумачаться відповідно до законодавства України¹¹, юридична особа «UAB Qmall» містить вказівку на організаційно-правову форму «UAB», що є аналогом товариства з обмеженою відповідальністю у Литовській республіці¹². Криптобіржа «QMAIL» міститься також у відповідному литовському реєстрі¹³.

Зі свого боку, «BTC TRADE UA» на вебсайті заявляють про те, що вони є українською біржою криптовалют, але на їх вебсайті відсутні будь-які ідентифікуючі юридичну особу ознаки, у тому числі й Угода користувача не містить зазначення того, що за особа провадить свою діяльність як постачальник послуг, пов'язаних

⁶ Віртуальні активи. Bona Lex: вебсайт. URL: bona-lex.com/віртуальні-активи/.

⁷ Криптовалюта в Україні — консультація юриста. Prikhodko&Partners: вебсайт. URL: prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/kryptovalyuta-v-ukrayini-konsultacziya-yurysta/.

⁸ Українські біржі криптовалют — кращі в Україні з підтримкою гривні і на українській мові. Пробіткоїн: вебсайт. URL: probitcoin.com.ua/ukrainski-birzhi-kryptovaliut.

⁹ Угода користувача. WhiteBIT: вебсайт. URL: whitebit.com/ua/terms.

¹⁰ Угода користувача. KUNA: вебсайт. URL: kuna.io/uk/legal/user-agreement.

¹¹ Угода користувача. QMAIL: вебсайт. URL: qmall.io/ua/terms.

¹² Реєстрація компаній в Литовській Республіці. Посольство України у Литовській республіці: офіційний вебсайт. URL: lithuania.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3542-stan-torgovelyno-jekonomichnih-vidnosin/reystraciya-kompanij-v-litovskij-respublici.

¹³ Lithuanian company databases. Rekvizitai.lt: website. URL: rekvizitai.vz.lt/en/company/virtvezva/.

з оборотом віртуальних активів від імені «BTC TRADE UA»¹⁴. Варто при цьому зауважити, що у разі, якщо криптовалютна біржа здійснює свою діяльність без належного юридичного оформлення, то це створює значні ризики та, вочевидь, є порушенням законодавства. Печерський районний суд м. Києва, задовольняючи клопотання прокурора та накладаючи арешт на вилучене під час обшуку майно, зазначив в ухвалі від 01.08.2022 у справі № 757/18167/22-к, що «доходи, отримані фізичною особою резидентом від продажу криптовалюти, оподатковуються податком на доходи фізичних осіб і військовим збором на загальних підставах, від чого учасники злочину ухилились»¹⁵. Тобто провадження діяльності без реєстрації для самої криптобіржі може мати негативні наслідки, починаючи з вилучення і арешту комп'ютерної техніки та закінчуючи кримінальною відповідальністю для її службових осіб.

З аналізу наведеного вбачається, що з переліку найбільших українських криптобірж всі, крім однієї, насправді зареєстровані в інших країнах, хоч і орієнтовані на українських клієнтів у своїй діяльності, а остання — не має жодних ідентифікуючих юридичну особу ознак на своєму вебсайті, що унеможлиблює її прив'язку до конкретної юрисдикції. В умовах невизначеності українського законодавства провідні «українські» криптобіржі реєструються у тих юрисдик-

ціях, де правила провадження господарської діяльності з віртуальними активами є чіткими та визначеними. Серед таких юрисдикцій, безумовно, варто виділити Литовську республіку.

Таким чином, правовий супровід адвокатами постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, є актуальним напрямом здійснення адвокатської діяльності. Постачальники зазначених послуг потребують, серед іншого, послуг з правового супроводу їх діяльності з питань ліцензування, оподаткування, консультування з питань платіжних послуг, електронної торгівлі та обігу електронних грошових коштів і комплексний супровід господарської діяльності «криптобізнесу» загалом.

Проте, видається, що на час, поки законодавство України у сфері віртуальних активів перебуває у процесі формування, для уникнення можливих ризиків криптовалютній біржі доцільно реєструватись у тій юрисдикції, де для цього створені відповідні законодавчі умови, що, однак, не виключає можливість орієнтуватися на українських користувачів. Тому одним із найбільш актуальних напрямів правового супроводу господарської діяльності постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, є формування транскордонних моделей провадження господарської діяльності.

¹⁴ BTC TRADE UA: вебсайт. URL: btc-trade.com.ua/index.html.

¹⁵ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 01.08.2022. Справа № 757/18167/22-к. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/106414026.

БЛАГОДІЙНІ (ВОЛОНТЕРСЬКІ) ФОНДИ ТА ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Дмитро Лещенко, адвокат, доцент, к. ю. н.

Протягом перших трьох місяці «війни» у 2022 році загальна сума пожертв у віртуальних активах (криптовалюти) на підтримку України перевищила 100 мільйонів доларів. На сайті краудфандингової ініціативи Aid For Ukraine, що співпрацює з криптовалютною біржею FTX, яка конвертувала отримані криптовалютні кошти у фізичні гроші та надсилала пожертви Національному банку України зазначалось, що: «це перший в історії випадок, коли біржа криптовалют безпосередньо співпрацює з державною фінансовою організацією, щоб забезпечити канал для пожертвувань криптовалюти».

Метою цього дослідження є аналіз способів отримання допомоги із-за кордону у віртуальних активах та викликів, з якими зіштовхнулись благодійні та волонтерські організації з початку повномасштабного вторгнення агресора в Україну.

Задонатити на користь України віртуальними активами, зокрема криптовалютою, з будь-якої точки світу можна було і в межах президентської ініціативи UNITED24. На сайті платформи було вказано, що «кошти надходять на рахунки Національного банку України та спрямовуються профільними міністерствами на найголовніші потреби за трьома напрямками: оборона та розмінування, медична допомога, відбудова України». Криптогаманці для збору коштів у 2022 році на потреби поліцейських, рятувальників та прикордонників створила і Кіберполіція. На своєму сайті вона розмістила адреси гаманців у кількох криптовалютах. Ініціатори проєкту створили і колекції NFT-зображень, які можна придбати та поділитися ними в соціальних мережах: «Таким чином ви допоможете фінансово, а також інформаційно!».

Тобто, вітчизняні державні органи почали відкрито й активно співпрацювати з остаточно не врегульованим законодавчо ринком віртуальних активів та криптобізнесом. Пригадаємо, що ухвалений у лютому 2022 року Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-IX так і не набув чинності із-за необхідності внесення змін до Податкового

кодексу України, а вони у свою чергу неодноразово переносились у зв'язку з більш нагальними потребами та питаннями, які поставали перед парламентом у зв'язку з повномасштабним вторгненням в Україну. Так, криптовалютна біржа з українським корінням WhiteBIT запустила інтеграцію з державним сервісом «Дія», яка дала змогу пришвидшити процедуру верифікації користувачів для проведення операцій на криптовалютному ринку. Крім того, WhiteBIT представила проєкт, де кожен охочий міг обрати з понад 90 криптовалют і відправити кошти на допомогу МОЗ України або постраждалим цивільним під час «війни» в Україні.

Але чи були тоді і чи є зараз законні підстави для цього в Україні та світі? Де-юре — ні, бо ринок віртуальних валют досі не легалізований як в Україні, так і в більшості юрисдикцій звідки надходили донати у криптовалюті, тож їх використання не регулюється якимись законами та нормативними актами; але де-факто, заради високої мети — допомоги українцям такі транзакції стали реальністю.

Тому виникли ще питання: чи можуть приймати віртуальні активи на відповідні рахунки в Україні і хто ж є отримувачем коштів за такими транзакціями —

держава чи особи публічного або приватного права? Поки що українське законодавство не дозволяє Міністерству цифрової трансформації України (далі по тексту — Мінцифри) або Міністерству оборони України отримувати донати на допомогу армії на віртуальний рахунок у криптовалюти. Більш того, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи» віртуальним активом визнається нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі, а також може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Під обігом віртуальних активів розуміються усі правовідносини, які стосуються віртуальних активів, які виникають між учасниками ринку віртуальних активів, а також між ними та державою. Постачальниками ж послуг, пов'язаних з обротом віртуальних активів, можуть бути виключно суб'єкти господарювання — юридичні особи, які провадять в інтересах третіх осіб один або декілька з таких видів діяльності: а) зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів; б) обмін віртуальних активів; в) переказ віртуальних активів; г) надання посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами. А у ч. 7 ст. 4 згаданого Закону зазначається, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги)¹.

Але в державному апараті знайшлося чимало ентузіастів, які вигадали способи, як допомогти українській армії в легальний спосіб. Мінцифри створювало та створює криптогаманці, за допомогою яких збирають віртуальну валюту на потреби оборони та відновлення України. При цьому Мінцифри не є власником цих криптогаманців, не управляє організаціями, що збирають кошти, і не вирішує, на що вони будуть витрачатися². Тобто виходить, що роль держави полягає лише в тому, щоб популяризувати проєкт і додати йому ваги в очах громадськості. А отримувачами віртуальних пожертв насправді були не держава та юридичні особи публічного права, а юридичні особи приватного права — благодійні організації, засновані

до або після початку повномасштабної збройної агресії проти України.

Які ж саме юридичні особи приватного права мали право приймати та приймають досі на свої рахунки відповідні віртуальні донати (крипто-надходження)?

Згідно Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року благодійною організацією є юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності. Суб'єктами благодійної діяльності є благодійні організації, які утворені та діють відповідно до цього Закону, а також інші благодійники та бенефіціари (ст. 4 Закон України від 05.07.2012 «Про благодійну діяльність та благодійні організації»).

Види благодійних організацій:

1) благодійне товариство — благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту. Відповідно до ч. 2 ст. 83 Цивільного кодексу України³ «товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом».

2) благодійна установа — благодійна організація, установчий акт якої визначає активи, які один або кілька засновників передають для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/або доходів від таких активів. Відповідно до ч. 3 ст. 83 ЦК «установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню» (ст. 86 ЦК).

3) благодійний фонд — благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється

¹ Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-ІХ (не набрав чинності). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

² Пожертви надходять на криптогаманці Резервного криптовалютного фонду України (це благодійна організація, створена криптобіржою KUNA). За рахунок коштів, що збираються зазначеним фондом, здійснюються закупівлі необхідних для військових речей, техніки та забезпечується фінансова підтримка військових і населення. Криптобіржа KUNA інформує щодо здійснення витрат за рахунок криптофонду AidForUkraine на закупівлю товарів для потреб армії.

³ Далі за текстом — ЦК.

учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. ЦК не містить визначення фонду. Активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та/або іншими благодійниками. Для реєстрації Благодійного фонду достатньо однієї особи.

Метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій.

Для звільнення від оподаткування своїх доходів переважна більшість благодійних та громадських організацій після їх реєстрації отримують статус неприбуткових. Неприбутковою організація стає з моменту внесення до Реєстру неприбуткових організацій.

До найбільш відомих благодійних фондів належать:

- Міжнародний надзвичайний фонд допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ)
- Запорізький благодійний фонд «Єдність» за майбутнє»
- Благодійний фонд «Щаслива дитина»
- Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка Україна»
- БФ «У матусиних долонях» тощо.

До гуманітарних фондів належать:

- ЄДопомога
- Співдія
- Товариство Червоного Хреста України тощо.

Криптонати отримували з початку військової агресії проти України такі благодійні організації та волонтерські фонди, як Резервний криптовалютний фонд України та найбільші волонтерські фонди — «Повернись живим» і Фонд Сергія Притули — приймали та приймають донати у криптовалюті⁴.

Величезні суми донатів у віртуальній валюті на допомогу Україні та українцям були зібрані за допомогою британо-української криптобіржи BTC-Alpha, яка створила фонд криптовалютних пожертв Alpha for Ukraine на потреби ЗСУ та населення України, що постраждало від війни. Було створено навіть першу волонтерську

криptomonету UAF — Ukrainian Army Forces coin. Одна з найбільших криптобірж у світі Binance виділила два мільярди доларів на допомогу українським жінкам, які постраждали через вторгнення росії в Україну. Виплата коштів стала можливою завдяки співпраці з Мінцифри. Криптобіржа Currency.com переказала мільйон доларів на гуманітарну допомогу Україні. Кошти розподілили між чотирма благодійними організаціями: Товариством Червоного Хреста в Україні (\$ 200 000), Фондом гуманітарної допомоги при Мінсоцполітики України (\$ 150 000), ASAP Rescue (\$ 200 000) та Global Giving (\$ 150 000). Світовий Конгрес Українців та Благодійний фонд Сергія Притули, у співпраці з Конгресом Українців Канади та Українським Конгресовим Комітетом Америки, завершили благодійний тур «Непереможні, коли об'єднані — Invincible When United» східними регіонами Канади та США та зібрали майже \$1,2 млн на закупівлю бронемашин для розмінування України.

Основними ж викликами, перед якими постають благодійні (волонтерські) організації, в умовах сьогодення є:

1. Складнощі спрямування одержаних віртуальних активів (криптовалюти) кінцевим бенефіціарам — цивільному населенню та/або силам оборони країни, та виведення коштів з криптогаманців на банківські картки чи банківські рахунки у фіатній валюті.

2. Проходження перевірок з боку Держфінмоніторингу України, БЕБ та СБУ на предмет можливого використання отриманих коштів для фінансування тероризму (сепаратизму).

3. Ризики потенційних перевірок після надання звітності до податкових органів щодо коштів, отриманих як благодійні внески, якщо вони з тих чи інших причин не були внесені у реєстр неприбуткових організацій (особливо після внесення до Податкового кодексу України змін стосовно оподаткування віртуальних активів та набуття чинності Законом України «Про віртуальні активи»).

Ризики, які можуть виникати у благодійних (волонтерських) організацій у зв'язку з наведеним вище та шляхи їх мінімізації або нівелювання будуть предметом дослідження у наступних науково-практичних статтях⁵.

⁴ Менеджер із криптовалюти фонду «Повернись живим» розповідав, що на гаманці фонду завдяки криптовалюті надходили «семизначні суми», зокрема один з анонімних донатів становив 80 біткоїнів, тобто приблизно 3 млн доларів.

⁵ У статті використаний: Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях за 2020 рік. URL: fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Oglad%20NKO/Oglad_NPO_2020.pdf.

УСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ, ЩО МАЄ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЩОДО ВИЗНАННЯ (ПІДТВЕРДЖЕННЯ) ЗА НИМ ПЕВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАДАВАЧА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про встановлення факту, що має юридичне значення, коли заявник (мобілізований до Збройних Сил України 24.02.2022 р., який проходить військову службу) є єдиною особою, зайнятою постійним доглядом за родичами, які його потребують. Ця проблема є актуальною, оскільки має важливе значення, бо потребує з'ясування, в порядку якого судочинства має бути вирішено спір так, щоб це сприяло належному способу захисту порушеного права заявника.

Відповідно до абз. 12 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543-XII¹ не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані: особи, зайняті постійним доглядом за особою, яка за висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребує постійного догляду, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд.

Згідно з п.п. «г» п. 2 ч. 4 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» від 25.03.1992 р. № 2232-XII² військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, звільнюються з військової служби через такі сімейні

обставини або інші поважні причини, зокрема, як: необхідність здійснення постійного догляду за особою з інвалідністю I групи; необхідність здійснення постійного догляду за особою з інвалідністю II групи або особою, яка за висновком медико-соціальної експертної комісії потребує постійного догляду, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд.

Юридичні факти можуть бути встановлені для захисту, виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав самого заявника, за умови, що вони не стосуються прав або законних інтересів інших осіб. У разі останнього між цими особами виникає спір про право.

Перелік юридичних фактів, що підлягають установленню в судовому порядку, зазначений у ч. 1 ст. 315 Цивільного процесуального кодексу України³, однак не є вичерпним.

¹ Далі за текстом — Закон №3543-XII.

² Далі за текстом — Закон № 2232-XII.

³ Далі за текстом — ЦПК.

Частинами 1 і 2 ст. 315 ЦПК передбачено, що суд розглядає справи про встановлення факту: 1) родинних відносин між фізичними особами; 2) перебування фізичної особи на утриманні; 3) каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; 4) реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; 5) проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; 6) належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; 7) народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; 8) смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті; 9) смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Згідно з ч. 2 ст. 315 ЦПК у судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх установлення.

У порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, за наявності певних умов:

— згідно із законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян;

— чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку їх встановлення;

— заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення;

— установлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право.

Визначаючи, чи пов'язується з установлення значеного факту виникнення у заявника певних ци-

вільних прав та обов'язків, суд застосовує положення ст. 1 Цивільного кодексу України⁴. За змістом ч. 1 ст. 1 ЦК цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (цивільні відносини). Тобто *цивільними є відносини, які відповідають наведеним критеріям.*

Спори, що виникають за участю фізичних осіб у публічно-правових відносинах, підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства виключно у тих випадках, коли безпосередньою нормою процесуального права визначено, що вирішення такого спору *належить здійснювати саме в порядку цивільного судочинства.*

Відповідно у порядку цивільного судочинства, за загальним правилом, *не підлягають* вирішенню спори (розгляду заяви), що виникають не з цивільних, земельних, трудових, сімейних або житлових право-відносин.

Усі інші спори, що виникають у публічно-правових відносинах за участю осіб, підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства виключно у тих випадках, коли безпосередньою нормою процесуального права визначено, що вирішення такого спору *належить здійснювати саме в порядку цивільного судочинства.*

Порядок вирішення питання можливості *оформлення постійного догляду за особами, що потребують постійного стороннього догляду*, визначено Законом № 2671-VIII, Порядком підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 430⁵, Порядком подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 р. № 1040⁶, Порядком подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів

⁴ Далі за текстом — ЦК.

⁵ Далі за текстом — Порядок № 430.

⁶ Далі за текстом — Порядок № 1040.

України від 23.09.2020 р. № 859⁷, Порядком організації надання соціальних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587⁸.

Зазначені нормативно-правові акти визначають порядок і підстави отримання статусу фізичної особи, яка надає соціальні послуги з догляду, внесення відомостей про таких осіб до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, порядок отримання витягу з такого Реєстру.

Відповідно до пунктів 10, 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII⁹ отримувачі соціальних послуг — особи / сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги; складні життєві обставини — обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа / сім'я не може подолати самотійно. Чинниками, що зумовлюють складні життєві обставини, зокрема, визнаються похилий вік особи, часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті, невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування.

За змістом пунктів 6, 14 ч. 1 ст. 1 Закону № 2671-VIII надавачами соціальних послуг, зокрема, є фізичні особи, включені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг (автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи, призначеної для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг).

Згідно з ч. 6 ст. 13 Закону № 2671-VIII фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду відповідно до цього Закону без здійснення підприємницької діяльності, можуть надавати соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі без проходження навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг отримувачам соціальних послуг із числа членів своєї сім'ї, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки та є: особами з інвалідністю I групи; дітьми з інвалідністю; громадянами похилого віку з когнітивними порушеннями; невиліковно хворими, які через порушення функцій організму не можуть самотійно пересуватися та са-

мообслуговуватися; дітьми, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежні), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дітьми, які отримали тяжку травму, потребують трансплантації органа, потребують паліативної допомоги. Перелік зазначених тяжких захворювань, розладів, травм, станів дітей, яким не встановлено інвалідність, затверджує Кабінет Міністрів України.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону № 2671-VIII до уповноважених органів системи надання соціальних послуг належать:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення;

2) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації;

3) виконавчі органи міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад.

За ч. 4 ст. 11 Закону № 2671-VIII до повноважень районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад належать, серед іншого, визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі із залученням надавачів соціальних послуг недержавного сектору, оприлюднення відповідних результатів; інформування населення про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я; здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; забезпечення за результатами оцінювання потреб особи / сім'ї надання базових соціальних послуг особам / сім'ям відповідно до їхніх потреб, вжиття заходів із надання інших соціальних послуг таким особам / сім'ям шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг державного / комунального сектору та/

⁷ Далі за текстом — Порядок № 859.

⁸ Далі за текстом — Порядок № 587.

⁹ Далі за текстом — Закон № 2671-VIII.

або залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проєктів, соціальних програм тощо), та/або на умовах договору з уповноваженими органами, передбаченими пунктами 2 і 3 ч. 1 цієї статті; забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на місцевому рівні.

Догляд вдома, денний догляд є базовою соціальною послугою, для отримання якої особа або її представник має звернутись із заявою про надання соціальної послуги за місцем свого проживання до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської ради міст обласного значення, ради об'єднаної територіальної громади, який після оцінювання потреби особи / сім'ї у соціальних послугах приймає рішення про надання чи відмову в наданні соціальних послуг, яке може бути оскаржено до суду (п. 1 ч. 6 ст. 16, ч. 1 ст. 19, ст. 20, ч. 1 і 4 ст. 21 Закону № 2671-VIII).

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 13 Закону № 2671-VIII *соціальні послуги* — дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб / сімей, які в них перебувають. Особі / сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України.

Фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду відповідно до цього Закону без здійснення підприємницької діяльності, *виплачується компенсація за догляд* (ч. 7 ст. 13 Закону № 2671-VIII).

Відповідно до ч. 6 ст. 15 Закону № 2671-VIII формування Реєстру здійснюється шляхом внесення до нього відповідної інформації уповноваженими органами системи надання соціальних послуг.

Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 р. № 99¹⁰. Згідно з положеннями Порядку № 99 за заявою надавача соціальних послуг у розділі «Надавачі соціальних послуг — фізичні особи» мають бути внесені відомості про надавачів соціальних послуг, які мають право на отримання витягу з цього Реєстру (пункти 32, 35, 36, 41).

Таким чином, для засвідчення відповідного статусу надавач та отримувач соціальних послуг можуть отримати витяг із Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, який призначений для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг, визначених законодавством.

Згідно з положеннями ст. 19 Закону № 2671-VIII *підставою для розгляду питання надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів* є подання до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської ради міст обласного значення, ради об'єднаної територіальної громади за місцем проживання / перебування особи: заяви особи або її законного представника про надання соціальних послуг; звернення, повідомлення інших осіб в інтересах осіб / сімей, які потребують соціальних послуг.

За п. 25 Порядку № 587 для отримання соціальних послуг особа, яка потребує соціальних послуг (далі — особа), подає уповноваженому органу за своїм задекларованим / зареєстрованим місцем проживання (перебування) заяву про надання соціальних послуг (далі — заява) у письмовій або електронній формі, що складається за формою, затвердженою Мінсоцполітики, разом із документами, зазначеними в п. 28 цього Порядку.

Відповідно до п. 36 Порядку № 587 після отримання інформації за результатами запиту чи шляхом доступу до даних державних електронних інформаційних ресурсів уповноважений орган протягом десяти робочих днів із дня одержання заяви відповідно до отриманих документів (даних) та з урахуванням результатів оцінювання потреб особи / сім'ї у соціальних послугах приймає рішення про надання чи відмову в наданні соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів, що видається за формою, затвердженою Мінсоцполітики.

Про *прийняте рішення* особа, її законний представник, уповноважена особа органу опіки та піклування інформується уповноваженим органом не пізніше ніж через три робочих дні з дати його прийняття шляхом надання (надсилання) повідомлення про надання / відмову в наданні соціальних послуг у паперовій або електронній формі (п. 37 Порядку № 587). Таким

¹⁰ Далі за текстом — Порядок № 99.

чином, чинним законодавством *визначений позасудовий порядок установлення статусу надавача соціальних послуг*.

Положенням про Єдиний державний вебпортал електронних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. № 1137¹¹, визначено, що Портал Дія призначений для *реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні й інші публічні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (у тому числі відповідно до Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР¹²)*, отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, яка необхідна для надання послуг, а також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг у випадках, визначених цим Положенням.

Як слідує з Порталу Дія, довідка про здійснення догляду за громадянином (громадянкою), яка є особою з інвалідністю, видається протягом 30 днів безкоштовно на підставі індивідуального рішення органу місцевого самоврядування в межах території. Видача такої довідки здійснюється виконавчими органами селищних міських рад на підставі заяви, поданої особисто або через представника шляхом відправлення документів поштою (рекомендованим листом). Для отримання послуги необхідно також надати паспорти зареєстрованих у житловому будинку осіб і документ, який посвідчує статус інвалідності.

Наведене законодавство свідчить, що для отримання *підтвердження факту здійснення догляду за особою з інвалідністю* надавач соціальної послуги з догляду вдома має бути включений до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, який на місцевому рівні ведуть виконавчі органи місцевих рад, і за заявою особи підтверджують такий статус шляхом видачі протягом 30 днів безкоштовної довідки про здійснення догляду за особою з інвалідністю.

Підставою для відмови особі, яка звернулася із заявою, в наданні соціальних послуг є відсутність потреби осіб / сімей, які належать до вразливих категорій населення або перебувають під впливом чинників, що можуть зумовити потрапляння у складні життєві

обставини, у соціальних послугах за результатами оцінювання потреб особи / сім'ї (п. 42 Порядку № 587).

Таким чином, законодавством визначено позасудовий порядок установлення факту здійснення постійного догляду за особою, яка за станом здоров'я потребує соціальної послуги з догляду, про встановлення якого просить заявник, у зв'язку з чим такий факт не може встановлюватися у судовому порядку в окремому провадженні в порядку цивільного судочинства.

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про встановлення факту, що має юридичне значення, коли заявник (мобілізований до Збройних Сил України 24.02.2022 р., проходить військову службу) є єдиною особою, яка зайнята постійним доглядом за родичами, які його потребують.

18.05.2023 р. ОСОБА_1 звернувся до суду із заявою про встановлення факту, що він є єдиною особою, яка зайнята постійним доглядом за дідом ОСОБА_2, 1935 р. народження, а також бабою ОСОБА_3, 1944 р. народження, якого вони потребують відповідно до законодавства України. На підтвердження викладених у заяві обставин заявник надав документи про родинні стосунки з бабою та дідом, стан здоров'я останніх і неможливість інших родичів здійснювати догляд за бабою та дідом.

Також заявник додав до заяви довідки й акт обстеження житлово-побутових умов проживання, підписані депутатами Малинської міської ради, про те, що ОСОБА_1 здійснює постійний догляд за своїм дідом і бабою, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду.

Зазначив, що на цей час є *військовослужбовцем*, мобілізованим до Збройних Сил України 24.02.2022 р. Установлення цього факту *необхідне з метою подальшого вирішення компетентним органом питання про наявність підстав для його звільнення з військової служби* відповідно до п.п. «г» п. 2 ч. 4 ст. 26 Закону № 2232-XII.

Відповідно до ч. 4 ст. 263 ЦПК при виборі та застосуванні норми права до *спірних правовідносин суд ураховує висновки* щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

У справі № 287/167/18-ц¹³ (провадження № 14-505цс19), залишаючи без змін постанову суду апеляційної інстанції про закриття провадження у справі,

¹¹ Далі за текстом — Порядок № 1137.

¹² Далі за текстом — Закон № 393/96-ВР.

¹³ Постанова Верховного Суду від 30.01.2020 у справі № 287/167/18-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87454063.

Велика Палата Верховного Суду у пунктах 33 — 35 зазначеної постанови від 30.01.2020 р. зазначила про таке:

«33. Вирішуючи питання про прийняття заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, суддя, зокрема, зобов'язаний з'ясувати питання про підсудність та юрисдикційність, тобто суддя повинен перевірити, чи може взагалі ця заява розглядатися в судовому порядку і чи не віднесено її розгляд до повноважень іншого органу.

34. Якщо за законом заява не підлягає судовому розгляду, суддя мотивованою ухвалою відмовляє у відкритті провадження, а коли справу вже відкрито, — закриває провадження у ній».

Вимоги ОСОБА_1 пов'язані з доведенням наявності підстав для звільнення його з військової служби під час мобілізації, тобто визнання (підтвердження) за ним певного соціально-правового статусу, не пов'язаного з будь-якими цивільними права та обов'язками, їх виникненням, існуванням і припиненням. Відповідно за своїм предметом і можливими правовими наслідками такі вимоги пов'язані з публічно-правовими відносинами заявника з державою, а отже, не підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства.

Згідно із заявленою ОСОБА_1 метою встановлення факту від нього залежать виникнення, зміна або припинення не особистих чи майнових прав заявника, а його прав у публічно-правовій сфері відносин із державою, внаслідок чого заява не підлягає вирішенню у порядку цивільного судочинства й у відкритті провадження необхідно відмовити.

Ухвалою Малинського районного суду Житомирської області від 19.05.2023 р.¹⁴ відмовлено у відкритті провадження у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту, що має юридичне значення.

В апеляційній скарзі ОСОБА_1 просить скасувати ухвалу і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції. Апелянт посилається на порушення судом норм матеріального і процесуального права. Зазначає, що судом першої інстанції порушено вимоги ст. 26 Закону № 2232-XII, не взяті до уваги положення Закону № 2671-VIII. Його єдиний родич ОСОБА_4 переніс два інсульти, ОСОБА_4 та ОСОБА_3

люди похилого віку і потребують стороннього догляду.

Апеляційна скарга не підлягає задоволенню, виходячи з такого.

Зі змісту заяви вбачається, що встановлення факту постійного догляду за дідом і бабою необхідне ОСОБА_1 виключно для реалізації права звільнення з військової служби, тобто встановлення факту постійного догляду за своїми правовими наслідками призведе до публічно-правових відносин заявника із державою і не пов'язане з будь-якими цивільними правами та обов'язками заявника.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 08.06.2022 р. у справі № 362/643/21¹⁵ зазначено, що військова служба є різновидом публічної, тому спори з приводу проходження військової служби, зокрема з приводу соціального захисту військовослужбовців, належать до юрисдикції адміністративних судів.

Відповідно за своїм предметом і можливими правовими наслідками вимога про встановлення факту перебування дітей на утриманні заявника пов'язана з публічно-правовими відносинами заявника з державою щодо права на звільнення з військової служби, тому ця вимога не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. За предметом і можливими правовими наслідками цей потенційний спір може існувати у сфері публічно-правових відносин, а отже, підлягає вирішенню у порядку адміністративного судочинства.

Оскільки вимоги заявника пов'язані з доведенням наявності підстав для визнання (підтвердження) за ним певного соціально-правового статусу, не пов'язаного з будь-якими цивільними правами та обов'язками, суд першої інстанції зробив правильний висновок, що заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства й обґрунтовано застосував наслідки, передбачені п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК.

Ухвала постановлена з дотриманням норм процесуального права і залишається без змін.

Ухвалою Малинського районного суду Житомирської області від 19.05.2023 р., залишеною без змін постановою Житомирського апеляційного суду від 17.07.2023 р.¹⁶, відмовлено у відкритті провадження у цій справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК.

¹⁴ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 19.05.2023. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110983220.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 08.06.2022 у справі № 362/643/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105301901.

¹⁶ Постанова Житомирського апеляційного суду від 17.07.2023 від 19.05.2023. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/112259603.

Залишаючи без змін це судові рішення, суд апеляційної інстанції також зазначив, що встановлення факту постійного догляду за родичами необхідне заявнику виключно для реалізації права звільнення з військової служби, отже, не пов'язане з будь-якими його цивільними правами та обов'язками. Оскільки військова служба є різновидом публічної, цей спір належить до юрисдикції адміністративних судів і підлягає вирішенню в порядку адміністративного судочинства.

У серпні 2023 р. ОСОБА_1 подав до Верховного Суду касаційну скаргу на зазначені судові рішення, в якій просив їх скасувати і передати справу для продовження розгляду до суду першої інстанції. Підставою їх касаційного оскарження зазначає порушення судами попередніх інстанцій норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконних судових рішень про відмову у відкритті провадження у справі. Зазначає, що цей спір необхідно розглядати в порядку цивільного судочинства, оскільки вимоги щодо встановлення факту, який має юридичне значення, не є публічно-правовими та не можуть бути розглянуті адміністративним судом.

Також зазначає, що необхідність установити означений юридичний факт виникла у зв'язку з тим, що чинне законодавство не передбачає обов'язку органів соціального захисту органів місцевого самоврядування проводити облік осіб, які здійснюють догляд за особами, що потребують такого догляду.

У жовтні 2023 р. надійшов відзив на касаційну скаргу, мотивований незгодою з її доводами та законністю й обґрунтованістю оскаржуваних судових рішень.

Ухвалою Верховного Суду від 08.09.2023 р. відкрито касаційне провадження у зазначеній справі. Ухвалою Верховного Суду від 25.04.2024 р. справу призначено до судового розгляду.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹⁷

Існують два порядки встановлення фактів, що мають юридичне значення: позасудовий і судовий. Якщо факт, який має юридичне значення, підлягає встанов-

ленню в позасудовому порядку, особа має використати такий порядок.

Відмова відповідного органу в установленні такого факту може бути оскаржена зацікавленою особою до суду в порядку адміністративного судочинства (схожі висновки викладені у постановвах Великої Палати Верховного Суду: від 08.11.2019 р. у справі № 161/853/19¹⁸, від 18.12.2019 р. у справі № 370/2598/16-ц¹⁹, від 18.01.2024 р. у справі № 560/17953/21²⁰).

Близькі за змістом висновки викладені у постановвах Великої Палати Верховного Суду: від 10.04.2019 р. у справі № 320/948/18²¹, від 29.05.2019 р. у справі № 398/4017/18²².

Таким чином, судовий порядок установлення факту, що має юридичне значення, використовується лише у випадку, коли чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку його встановлення.

У справі, яка переглядається, з метою звільнення з військової служби за сімейними обставинами заявник просить установити факт, що він є єдиною особою, зайнятою постійним доглядом за своїми родичами, які потребують такого догляду за станом здоров'я.

Доводи заявника про те, що лише суд може встановити факт того, що він доглядає за своїми хворими родичами на безоплатній основі, спростовуються наведеним законодавством, за яким незалежно від того, претендує надавач соціальної послуги на отримання компенсації від держави чи ні, для отримання відповідного статусу надавач та отримувач соціальних послуг включаються до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Доводи касаційної скарги про те, що лише в судовому порядку може бути підтверджено факт того, що він є єдиним надавачем соціальної послуги його родичам і відсутні інші особи, які можуть здійснювати такий догляд, спростовуються встановленим чинним законодавством порядком надання соціальних послуг, який допускає відмову в наданні соціальної послуги

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 05.06.2024 у справі № 283/1199/23. URL: <https://court.gov.ua/Review/119579700>.

¹⁸ Постанова Верховного Суду від 08.11.2019 у справі № 161/853/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743695>.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 18.12.2019 у справі № 370/2598/16-ц. URL: zakononline.com.ua/court-decisions/show/86877191.

²⁰ Постанова Верховного Суду від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/116512563.

²¹ Постанова Верховного Суду від 10.04.2019 у справі № 320/948/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81574014.

²² Постанова Верховного Суду від 29.05.2019 у справі № 398/4017/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82188573.

у випадку, якщо встановлено відсутність потреби у соціальній послугі.

Суд застосовує норми права з урахуванням *принципу розумності та справедливості*. У цьому контексті Верховний Суд зазначає, що законодавець аналогічним чином унормував *позасудовий порядок установлення факту здійснення особою постійного догляду в чинному законодавстві про мобілізаційну підготовку та порядок мобілізації*.

Зокрема, у місцевому органі виконавчої влади передбачено створення комісії з установлення факту здійснення особою догляду (постійного догляду), яка, з урахуванням наданих районним (міським) територіальним центром комплектування та соціальної підтримки матеріалів, складає акт про встановлення факту здійснення особою догляду (постійного догляду). Зазначений акт є одним із документів, які надаються військовозобов'язаним до районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або його відділу для отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період (п. 9 ст. 23 Закону № 3543-XII, п. 62, додаток 8 до Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 р. № 560²³).

У справі, яка переглядається, *відсутні відомості про те, що на підставі заяв родичів заявника про надання соціальної послуги за місцем проживання підрозділ із питань соціального захисту населення оцінив потреби особи / сім'ї у соціальних послугах та ухвалив рішення про надання заявником соціальних послуг із постійного догляду за своїми дідом і бабою*.

Також *відсутні дані, що заявник як надавач соціальних послуг звертався із заявою до компетентних органів, був уключений до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг або отримав відповідну відмову*.

Таким чином, *надані заявником докази не свідчать, що він використав позасудовий порядок установлення факту того, що він є єдиною особою, яка зайнята постійним доглядом за хворими дідом і бабою*.

Оскільки розгляд заяви ОСОБА_1 віднесено до повноважень інших органів і за законом *не підлягає судо-*

вому розгляду, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про відмову у відкритті провадження з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК.

З огляду на вищевикладене у цій частині судові рішення ухвалені з дотриманням норм процесуального права, тому підлягають залишенню без змін на підставі ст. 410 ЦПК.

Водночас колегія суддів *не погоджується з висновком суду апеляційної інстанції та доводами відзиву на касаційну скаргу про те, що встановлення факту постійного догляду особи за своїми родичами є публічно-правовим спором, який підлягає вирішенню в порядку адміністративного судочинства*.

Підхід до визначення *юрисдикції спорів у судовому порядку про встановлення фактів, що мають юридичне значення, залежно від їх мети звернення та наявності у заявника певних цивільних прав та обов'язків або виникнення публічно-правових спорів із суб'єктами владних повноважень, є неефективним, оскільки це не сприятиме належному способу захисту порушеного права заявника, бо призведе до необхідності звертатися в суди різних юрисдикцій із доказуванням одних і тих же обставин, подій і фактів при поданні кожної позовної заяви*.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що *справи про встановлення фактів, які мають юридичне значення, розглядаються у позасудовому та судовому порядку*. Рішення стосовно фактів, що мають юридичне значення, прийняті у позасудовому порядку, можуть бути оскаржені до судів адміністративної юрисдикції. Юридичні факти, які належать установленню в судовому порядку, вирішуються судами цивільної юрисдикції за правилами ЦПК (пункти 107, 116, 117 постанови Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2024 р. у справі № 560/17953/21²⁴).

Слід зазначити, що *документи на підтвердження факту постійного догляду за родичами, які потребують постійної сторонньої допомоги, заявник додав до поданого 26.04.2023 р. рапорту про звільнення з військової служби за сімейними обставинами*.

Даних про вирішення рапорту або оскарження бездіяльності військового командування матеріали справи не містять.

²³ Далі за текстом — Порядок № 560.

²⁴ Постанова Верховного Суду від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/116512563.

Колегія суддів звертає увагу на те, що за відсутності у матеріалах справи відмови відповідного органу в установленні юридичного факту, який підлягає встановленню у позасудовому порядку та який просить установити заявник, висновок апеляційного суду про необхідність вирішення цього спору в порядку адміністративного судочинства є передчасним і таким, що не ґрунтується на матеріалах справи та зазначених вище вимогах закону, тому оскаржуване судове рішення суду апеляційної інстанції підлягає зміні у частині мотивів його ухвалення.

З огляду на викладене можна констатувати, що суд апеляційної інстанції зробив помилковий висновок щодо підстав для відмови у відкритті провадження, однак це не вплинуло на правильність ухваленого судового рішення і застосування правових наслідків у вигляді відмови у відкритті провадження у справі є правильним.

У зв'язку з наведеним колегія суддів вважає, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, а оскаржувана постанова суду апеляційної інстанції підлягає зміні щодо мотивів відмови у відкритті прова-

дження у справі. Ухвалу Малинського районного суду Житомирської області від 19.05.2023 р. слід залишити без змін. Постанову Житомирського апеляційного суду від 17.07.2023 р. змінити, виклавши її мотивувальну частину в редакції цієї постанови.

Таким чином, робимо висновки:

— існують два порядки встановлення фактів, що мають юридичне значення: позасудовий і судовий. Якщо факт, який має юридичне значення, підлягає встановленню в позасудовому порядку, особа має використати такий порядок. Судовий порядок встановлення факту, що має юридичне значення, використовується лише у випадку, коли чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку його встановлення;

— справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються у позасудовому та судовому порядку. Рішення стосовно фактів, які мають юридичне значення, прийняті у позасудовому порядку, можуть бути оскаржені до судів адміністративної юрисдикції. Юридичні факти, які належать установленню в судовому порядку, вирішуються судами цивільної юрисдикції за правилами ЦПК.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

«ЗЕМЕЛЬНІ» АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ: ВІД ПАПЕРОВИХ РЕЄСТРАЦІЙ ДО СУЧАСНИХ Е-СЕРВІСІВ, ПОБУДОВАНИХ НА ПРИНЦИПАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Костянтин Рибалко, голова Комітету земельного та аграрного права при Раді адвокатів Харківської області

Поняття «земельних» адміністративних послуг вперше знайшло своє нормативне врегулювання на рівні комплексного підзаконного нормативно-правового акта — постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.2011 № 835 «Деякі питання надання Державним агентством земельних ресурсів та його територіальними органами платних адміністративних послуг», яка визначила порядок справляння плати за надання адміністративних послуг, розмір плати за їх надання та їх перелік. При цьому вперше поняття «адміністративна послуга» на рівні закону було закріплено лише в жовтні 2012 року після набуття чинності Законом України від 06.09.2012 № 5203-VI «Про адміністративні послуги».

Постійно змінне законодавство та вимогливий запит самого суспільства до таких життєво необхідних адміністративних послуг, як земельні (видача витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, державна реєстрація земельної ділянки з видачею витягу з Державного земельного кадастру¹, виправлення технічної помилки у відомостях ДЗК, допущеної не з вини органу, що здійснює його ведення, тощо), кардинально змінили сферу «земельних» адміністративних послуг: збільшилась їх загальна кількість, послуги стали платними та безплатними, переважна кількість надається виключно через центри надання адміністративних послуг, також поступово збільшується кількість е-послуг.

Останнім часом ключовою новиною в сфері адміністративних послуг стало набрання чинності наприкінці 2023 року в повному обсязі нормами Закону України від 17.02.2022 № 2073-IX «Про адміністративну процедуру» і фактично розпочався невідворотний процес переходу адміністративних послуг на рейки адміністративної процедури. Про все це детальніше в статті.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА, БЮДЖЕТНІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ

Серед повноважень центральних органів виконавчої влади, які в різний час забезпечували реалізацію державної політики у сфері земельних відносин в розумінні статті 15¹ чинного Земельного кодексу України²

(набув чинності 01.01.2002), одним з основних було надання адміністративних послуг:

— **Державний комітет України по земельних ресурсах** (підп. 11 п. 4 Положення про Державний комітет України по земельних ресурсах, затвердженого Указом Президента України від 14.08.2000 № 970/2000) відповідно до покладених на нього завдань здійснює у складі державного земельного кадастру реєстрацію

¹ Далі за текстом — ДЗК.

² Далі за текстом — ЗК.

земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них, договорів оренди земельних ділянок, веде Державний реєстр прав на землю та нерухоме майно, організовує в установленому законодавством порядку в єдиній системі державних органів земельних ресурсів надання громадянам і юридичним особам додаткових платних послуг у сфері землеустрою та використання даних державного земельного кадастру за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України;

— **Державне агентство земельних ресурсів України** (підп. 12 п. 4 Положення про Державне агентство земельних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2007 № 614) відповідно до покладених на нього завдань організовує та здійснює в установленому порядку надання платних послуг згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

— **Державний комітет України із земельних ресурсів** (підп. 13 п. 4 Положення про Державний комітет України із земельних ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 № 224) відповідно до покладених на нього завдань організовує та надає в установленому порядку платні послуги згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України);

— **Державне агентство земельних ресурсів України** (підп. 6, 17, 17¹ та 22 п. 4 Положення про Державне агентство земельних ресурсів України, затвердженого Указом Президента України від 08.04.2011 № 445 (із численними змінами, в редакції від 03.01.2013) відповідно до покладених на нього завдань: видає витяги з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок та надає інші адміністративні послуги відповідно до законодавства; здійснює державну реєстрацію земельних ділянок та обмежень у їх використанні; веде поземельні книги та надає витяги із ДЗК про земельні ділянки; бере участь у погодженні документації із землеустрою, організовує та проводить в установленому законодавством порядку державну експертизу проєктів землеустрою, документації з оцінки земель, а також матеріалів і документації державного земельного кадастру та надає за результатами її проведення відповідні висновки;

— **Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру** (підп. 47, 48 та 61 п. 4 Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15 (із численними змінами, в редакції від 18.05.2023) відповідно до покладених на нього завдань: здійснює державну реєстрацію земельних ділянок, обмежень у їх використанні; веде поземельні книги та видає витяги із ДЗК про земельні ділянки; веде Державний реєстр сертифікованих інженерів-землевпорядників і Державний реєстр сертифікованих інженерів-геодезистів та видає витяги із зазначених реєстрів.

Разом з тим ключовими підзаконними нормативно-правовими актами, які постійно удосконалюються Кабінетом Міністрів України і які залишаються чинними по теперішній час, є такі:

— **постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2011 № 835 «Деякі питання надання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами адміністративних послуг»**, яка установила:

— розмір плати за надання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами платних адміністративних послуг;

— перелік платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами;

— перелік адміністративних послуг, що надаються Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами на безоплатній основі.

ВАЖЛИВО! Статті 40, 41 Закону України від 07.07.2011 № 3613-VI «Про Державний земельний кадастр» передбачають, що фінансове забезпечення ведення та функціонування ДЗК здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Внесення відомостей до ДЗК, внесення змін до них здійснюються безоплатно.

За надання відомостей з ДЗК справляється адміністративний збір.

Адміністративний збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому надається відповідна адміністративна послуга.

Надання відомостей з ДЗК за зверненням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Ав-

тономної Республіки Крим, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування здійснюється безоплатно.

Так, на офіційному сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України восени 2023 року було анонсовано³ про важливість прийняття проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про Державний земельний кадастр» щодо удосконалення ведення Державного кадастру (реєстр. № 8042 від 16.09.2022) та проекту Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування окремих адміністративних зборів у сфері ведення Державного земельного кадастру (реєстр. № 8043 від 16.09.2022), які так і до сьогодні залишаються лише законопроектами.

Перший проєкт Закону (реєстр. № 8042 від 16.09.2022) спрямований на забезпечення підвищення якості та ефективності робіт із ведення ДЗК, забезпечення повноти та якості його відомостей, а також удосконалення механізмів оприлюднення відомостей ДЗК та користування ними, виправлення помилок у відомостях ДЗК та покращення механізму оскарження рішень, дій або бездіяльності державних кадастрових реєстраторів, у тому числі усунення неоднозначності при визначенні юрисдикції суб'єктів розгляду скарг щодо спорів, пов'язаних із веденням ДЗК тощо.

Зокрема, законопроектом пропонується визначити розмір плати за надання адміністративної послуги, отриманої як частина адміністративного збору за здійснення державної реєстрації земельної ділянки з видачею витягу з ДЗК для забезпечення безперебійного та надійного функціонування автоматизованої системи Державного земельного кадастру, її катастрофостійкості, збереження цілісності даних, а також для технічного та технологічного забезпечення автоматизації ведення ДЗК, постійної готовності та доступності інформації для користувачів. Також змінами до статті 47 Закону України «Про Державний земельний кадастр» пропонується дещо збільшити розмір адміністративного збору за надання відомостей з ДЗК (на 0,005-0,015 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб).

Метою **другого законопроекту (реєстр. № 8043 від 16.09.2022)** є забезпечення належного рівня фінансування, ведення та адміністрування ДЗК. За-

конопроєктом пропонується здійснити розподіл адміністративного збору за надання відповідних адміністративних послуг у сфері ведення ДЗК, спрямувавши: 1) 80 % адміністративного збору за здійснення державної реєстрації земельної ділянки з видачею витягу з Державного земельного кадастру до загального фонду Державного бюджету України, які пропонується в подальшому спрямувати на збільшення фонду оплаті праці державних кадастрових реєстраторів та покриття інших видатків на ведення ДЗК; 2) 20 % адміністративного збору за надання адміністративних послуг у сфері ведення ДЗК до спеціального фонду Державного бюджету України для їх використання адміністратором Державного земельного кадастру на фінансові потреби із забезпечення функціонування та розвитку ДЗК, а саме за: здійснення державної реєстрації земельної ділянки з видачею витягу з ДЗК; надання витягу з ДЗК про: земельну ділянку, обмеження у використанні земель, землі в межах адміністративно-територіальних одиниць; довідки, що містить узагальнену інформацію про землі (території); вкопювання з картографічної основи ДЗК, кадастрової карти (плану); копії документа, що створюється під час ведення ДЗК; виправлення технічної помилки у відомостях ДЗК не з вини органу, що здійснює його ведення (за бюджетною програмою КПКВК 2803020).

Варто не забувати, що протягом 2023 року Держгеокадастром та його територіальними органами надано 5 751 245 безоплатних адміністративних послуг та 1 447 919 платних адміністративних послуг на загальну суму 178 951,56 тис. грн, які поповнили рахунки виключно органів місцевого самоврядування відповідно до вимог ст. 64 Бюджетного кодексу України, залишивши сервісний орган державної влади без відповідного фінансування, яке бажано було б спрямовувати на технічне та технологічне забезпечення автоматизації ведення Державного земельного кадастру, підвищення рівня оплати праці фахівців управління з забезпечення реалізації державної політики у сфері земельних відносин територіальних органів Держгеокадастру, щоденна кропітка діяльність яких фактично і дозволила отримати місцевим бюджетам кошти в сумі понад 178 млн грн від надання платних адміністративних послуг.

³ Удосконалення ведення Державного земельного кадастру: Мінагрополітики та профільний Комітет пропонують підтримати два законопроекту. URL: minagro.gov.ua/news/udosko-nalennya-vedennya-derzhavnogo-zemel'nogo-kadastru-minagropolitiki-ta-profilnij-komitet-proponuyut-pidtrimati-dva-zakonoproekti (дата звернення: 10.09.2023).

— **розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523-р «Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг»⁴**, яке установило, що органи виконавчої влади, які є суб'єктами надання адміністративних послуг, визначених у переліку та підп. 2 п. 2 цього розпорядження, забезпечують:

1) у місячний строк з дня набрання чинності цим розпорядженням:

— внесення змін до затверджених інформаційних та технологічних карток адміністративних послуг;

— розміщення інформації про початок надання адміністративних послуг через центри (зокрема про дату, перелік і порядок їх надання) з урахуванням ч. 2 ст. 6 Закону України «Про адміністративні послуги» на власних офіційних вебсайтах та у місця прийому суб'єктів звернень;

2) взаємодію з органами, які утворили центри, для належної організації надання послуг через такі центри, зокрема здійснення адміністраторами прийняття заяв суб'єктів звернень, видачі їм результатів надання адміністративних послуг або рішень про відмову в їх наданні;

3) надання на підставі запитів адміністраторів інформації, необхідної для виконання покладених на них завдань;

4) надання адміністративних послуг суб'єктам звернень у встановлені законом строки на підставі відповідних документів, одержаних від адміністраторів;

5) передачу в користування (оренду) у разі потреби органам, які утворили центри, необхідного обладнання, програмного забезпечення разом з паролями доступу, а також баз даних у встановленому законодавством порядку;

6) участь своїх представників у навчальних заходах для адміністраторів з метою належної організації надання адміністративних послуг через центри;

7) своєчасне внесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють питання щодо надання адміністративних послуг у відповідній сфері, з метою організації надання адміністративних послуг через центри.

Указане розпорядження передбачає надання «земельних» адміністративних послуг (перелічених

в п. 143 — 180 додатка до розпорядження № 523-р), виключно через центри надання адміністративних послуг.

Також важливим кроком у викоріненні корупції під час надання земельних адміністративних послуг став запуск Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру вебресурсу електронних послуг — Електронний кабінет «Е-сервіси»⁵, який забезпечує можливість отримувати послуги, які надаються органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері земельних відносин, в електронному вигляді. Авторизуватися можна за допомогою електронної пошти, електронного цифрового підпису або платіжної картки банку (BankID).

— **постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру»⁶**, яка визначає процедуру та вимоги щодо ведення ДЗК.

Варто наголосити, що відповідно до підп. 2 п. 2 Порядку суб'єктами надання адміністративної послуги у сфері ДЗК — державний кадастровий реєстратор, адміністратор центру надання адміністративних послуг, уповноважена посадова особа виконавчого органу місцевого самоврядування.

Ведення ДЗК здійснює Держгеокадастр та його територіальні органи.

До складу Держгеокадастру та його територіальних органів входять державні кадастрові реєстратори, які здійснюють внесення відомостей до ДЗК і надання таких відомостей у межах повноважень, визначених Законом України «Про Державний земельний кадастр» та цим Порядком.

Державний кадастровий реєстратор має доступ до всіх відомостей ДЗК, самостійно приймає рішення про внесення відомостей до нього, надання таких відомостей, а також відмову у внесенні або наданні відомостей.

Адміністратори центрів надання адміністративних послуг у порядку, встановленому Законом України «Про адміністративні послуги», та уповноважені посадові особи виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, які успішно пройшли стажування відповідно до Порядку проведення стажування у сфері

⁴ Далі за текстом — розпорядження № 523-р.

⁵ Див.: URL: e.land.gov.ua.

⁶ Далі за текстом — Порядок.

земельних відносин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2016 № 205, надають відомості з ДЗК згідно з повноваженнями, визначеними Законом України «Про Державний земельний кадастр» та цим Порядком, у межах території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

До повноважень адміністраторів центрів надання адміністративних послуг та уповноважених посадових осіб виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

1) здійснення реєстрації звернень щодо внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру та звернень щодо користування відповідними відомостями;

2) проведення перевірки поданих звернень та документів до них вимогам законодавства;

3) надання відомостей з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки (їх частини), меліоративні мережі, складові частини меліоративних мереж, розташовані в межах району, міста, та відмови у їх наданні, витягів з Державного земельного кадастру про будь-яку земельну ділянку в межах державного кордону;

4) оприлюднення за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру на офіційному вебсайті Держгеокадастру дати та номера реєстрації звернень щодо внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру та звернень щодо користування відповідними відомостями, їх стислого змісту та інформації про результати розгляду (пп. 4, 5, 5¹ та 9¹ Порядку).

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ — СУМНІВНА ПІЛОТНА ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЯ

Закон України від 28.04.2021 № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»⁷, який став одним з ключових законів земельної реформи, заклав нормативні підвалини для демонополізації повноважень територіальних органів Держгеокадастру щодо державної реєстрації земельних ділянок в Державному земельному кадастрі. Так, Закон № 1423-IX передбачив п. 12 розд. VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 07.07.2011 № 3613-VI «Про Державний земельний кадастр» доповнити підпунктом 3 такого змісту:

⁷ Далі за текстом — Закон № 1423-IX.

«3) протягом 2021 і 2022 років забезпечити реалізацію пілотного проекту щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки сертифікованими інженерами-землевпорядниками та за результатами його реалізації подати до Верховної Ради України проект закону щодо надання сертифікованим інженерам-землевпорядникам статусу державних кадастрових реєстраторів.

Встановити, що:

— протягом реалізації пілотного проекту сертифіковані інженери-землевпорядники в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України, мають права та обов'язки, передбачені цим Законом для державних кадастрових реєстраторів;

— рішення сертифікованих інженерів-землевпорядників про внесення до ДЗК відомостей, що не відповідають цьому Закону та порушують права, охоронювані законом інтереси фізичних чи юридичних осіб, держави чи територіальної громади, можуть бути скасовані центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, з власної ініціативи, або за скаргами фізичних чи юридичних осіб, або судом. Рішення сертифікованих інженерів-землевпорядників про державну реєстрацію земельних ділянок, щодо яких зареєстровані речові права, а також про внесення до ДЗК змін до таких відомостей скасовуються лише у судовому порядку.

Порядок реалізації пілотного проекту щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки сертифікованими інженерами-землевпорядниками, вимоги щодо здійснення моніторингу виконання сертифікованими інженерами-землевпорядниками повноважень державних кадастрових реєстраторів, порядок оскарження рішень про внесення відомостей до ДЗК затверджуються Кабінетом Міністрів України».

ВАЖЛИВО! Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1438 «Деякі питання реалізації пілотного проекту щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки сертифікованими інженерами-землевпорядниками», яка в діяла в 2021 — 2022 роках і продовжувала діяти протягом 2023 року до 01.01.2024 завдяки постанові Кабінету Міністрів України від 25.07.2023

№ 766 «Деякі питання відновлення пілотного проекту щодо внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки сертифікованими інженерами-землевпорядниками в умовах воєнного стану», дозволила наділити сертифікованих інженерів-землевпорядників повноваженнями державних кадастрових реєстраторів територіальних органів Держгеокадастру на період реалізації пілотного проекту:

1) внесення до ДЗК відомостей (змін до них) або надання відмови у внесенні відомостей (змін до них) про земельні ділянки (їх частини), розташовані в межах району, міста республіканського (Автономної Республіки Крим) чи обласного значення, районів у м. Києві і Севастополі, а також міст, селищ, сіл, розташованих у їх межах;

2) здійснення реєстрації:

— заяв про внесення відомостей (змін до них) до ДЗК;

— заяв про відкликання заяв про внесення відомостей (змін до них) до ДЗК;

— заяв про державну реєстрацію земельної ділянки;

— заяв про внесення відомостей (змін до них) до ДЗК про межі частини земельної ділянки, на яку поширюються права суборенди, сервітуту;

3) здійснення державної реєстрації земельних ділянок, обмежень у їх використанні, скасування такої реєстрації;

4) формування поземельних книг на земельні ділянки, внесення записів до них, забезпечення їх зберігання;

5) присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам;

6) проведення перевірки відповідності поданих документів вимогам законодавства;

7) надання витягів з ДЗК про земельні ділянки для підтвердження внесення відповідних відомостей до ДЗК;

8) оприлюднення за допомогою програмного забезпечення ДЗК на офіційному вебсайті Держгеокадастру відомостей щодо об'єктів, зазначених у підп. 1 цього пункту.

Однак такі повноваження є достатньо сумнівною формою монополізації повноважень державних кадастрових реєстраторів, які є державними служ-

бовцями і в діяльність яких заборонено втручання будь-яких органів, посадових і службових осіб, громадян чи їх об'єднань (ч. 2 та 7 ст. 9 Закону України від 07.07.2011 № 3613-VI «Про Державний земельний кадастр»), що робить щоденну діяльність державного кадастрового реєстратора доволі складною з широкою низкою обов'язків та обмежень, продиктованою перебуванням на державній службі і відсутністю протягом вже останніх трьох років таких «захисних» бар'єрів, як адміністративні послуги «проведення обов'язкової державної експертизи землевпорядної документації» та «видача висновку про погодження документації із землеустрою», які передували адміністративній послугі «державна реєстрація земельної ділянки з видачею витягу з Державного земельного кадастру» до моменту їх скасування на підставі норм Закону № 1423-IX.

При цьому залишається стабільно чинною ч. 1 ст. 19 Закону України від 06.09.2012 № 5203-VI «Про адміністративні послуги», яка передбачає, що посадові особи, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги, адміністратори несуть дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законом, за порушення вимог законодавства у сфері надання адміністративних послуг.

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА — МІСТОК ДОВІРИ МІЖ ЄВРОПОЮ ТА УКРАЇНОЮ, ЯКИЙ НЕ ПОТРЕБУЄ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПОСПІХУ

Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX «Про адміністративну процедуру»⁸ набув чинності окремими положеннями з 16.06.2022, а повністю з 15.12.2023. Пояснювальна записка в проєкті до вказаного Закону акцентувала увагу на тому, що проєкт Закону розроблено Міністерством юстиції України на виконання п. 55 Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016 — 2020 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474 (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856), та на виконання доручення Прем'єр-міністра України О. Гончарука від 28.12.2019 № 42296/20/1-19.

Також розробка проєкту Закону здійснена на виконання низки інших актів, у тому числі міжнародних,

⁸ Далі за текстом — Закон № 2073-IX.

зокрема Рекомендації XIV Третього додаткового звіту про виконання рекомендацій Україною (RC-I/II (2009) 1E), затвердженого Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO) на 59-му пленарному засіданні, яке відбулось 18 — 22 березня 2013 року.

Разом з тим Стратегічний план роботи Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру на 2023 — 2025 роки, затверджений наказом Держгеокадастру від 25.08.2023 № 306⁹, підготовлено на основі широкої низки стратегічних програмних документів, указів Президента України, законодавчих та інших нормативно-правових актів, серед яких своє гідне місце займає саме Закон № 2073-IX.

На сьогодні Міністерством юстиції України разом з міжнародними експертами Програми SIGMA, а також інших міжнародних та вітчизняних експертів, зокрема представників програми U-LEAD з Європою, проєкту ЄС «Право-Justice», Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС в Україні), проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування («ГОВЕРЛА»), проєкту ЄС «EU4PAR», Центру політико-правових реформ, Німецького фонду міжнародного правового співробітництва (IRZ), розроблено проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» (№ 10161).

Такий законопроект дозволяє виконати встановлене в Законі України «Про адміністративну процедуру» завдання щодо імплементації Закону України «Про адміністративну процедуру» та привести спеціальні закони, які регулюють адміністративні процедури, до єдиних базових принципів та забезпечити якісно новий рівень законодавчої регламентації процедур зовнішньо-управлінської діяльності адміністративних органів, націлених на захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у відносинах із державою.

Беззаперечна важливість прийняття в найближчій перспективі такого проєкту Закону засвідчить високий рівень довірливості відносин між Європейським Союзом та Україною, оскільки проєкт Закону розроблено на виконання п. 5 підрозд. «Структурні реформи та ефективне врядування» розділу «Умови політики» додатка I Меморандуму про взаєморозумін-

ня між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, підписаним 16.01.2023, який містить узгоджені сторонами умови щодо отримання Україною макрофінансової допомоги у сумі 18 млрд євро (щодо приведення законодавства у відповідність до вимог Закону України «Про адміністративну процедуру») та відповідає ст. 2 розд. I «Загальні принципи» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, повазі до демократичних принципів, принципу верховенства права та доброго врядування (ст. 4 розділу II Угоди про асоціацію).

Зокрема, розроблені зміни до таких нормативно-правових актів, як: Земельний кодекс України, закони України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність», «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про особисте селянське господарство», «Про фермерське господарство», «Про оцінку земель», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про Державний земельний кадастр», «Про адміністративні послуги» та багато інших.

Однак цей проєкт Закону не викликає «бажаної зацікавленості» з боку Верховної Ради України, на відміну від проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту інтересів власників земельних часток (паїв), а також застосування адміністративної процедури у сфері земельних відносин (реєстраційний номер 11150), який 28.05.2024 направлено на підпис Президента України 28.05.2024 і вже 12.06.2024 на нього було накладено вето Президента України та надані його пропозиції.

У зауваженнях Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України зазначалось про те, що «...положення законопроекту, що не відповідають Конституції України та не узгоджуються з іншими законодавчими актами України, зокрема, законопроект всупереч вимогам ч. 1 ст. 116 Регламенту Верховної Ради України доповнено новими положеннями, що не були предметом розгляду в першому читанні та не пов'язані з предметом законопроекту (зміни до ст. 13, 151, 83, 92, 100, 1201, 122, 128, 141, 191, 209, гл. 33, п. 24, 27, доповнення п. 31 розд. X «Перехідні положення»

⁹ Див.: URL: land.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/strategichnyj-plan-roboty-derzhavnoyi-sluzhby-ukrayiny-z-pytan-geodeziyi-kartografiyi-ta-kadastru-na-2023-2025-roky.pdf.

ЗК, ст. 2, 5, 29, 35, 36, 57 Закону України «Про землеустрій», ст. 13 Закону України «Про охорону земель», ст. 5 і 13 Закону України «Про оцінку земель», ст. 82 Закону України «Про оренду землі», розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності», ст. 58 Лісового кодексу України, розд. I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля», ст. 30 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»). Унаслідок чого текст поданого на розгляд законопроєкту концептуально відрізняється від тексту, прийнятого парламентом за основу, а назва законопроєкту не відповідає його змісту...».

Також зауважено, «...що Комітет Верховної Ради з питань аграрної та земельної політики не забезпечив виконання вимог ст. 90 Регламенту Верховної Ради України, оскільки не визначив перелік підзаконних нормативно-правових актів, які мають бути ухвалені

Кабінетом Міністрів України та іншими центральними органами виконавчої влади для забезпечення реалізації цього Закону, з орієнтовним викладенням їх основних положень. Зважаючи на відведений для юридичної експертизи строк вищезазначені зауваження Головного управління не є вичерпними. Узагальнюючий висновок: зважаючи на висловлені зауваження, пропонуємо доопрацювати законопроєкт з урахуванням можливостей, передбачених ч. 6 ст. 118 Регламенту Верховної Ради України...».

ВИСНОВКИ

Адміністративні послуги у сфері земельних правовідносин пройшли та проходять важливий еволюційний шлях, стаючи сучасними е-сервісами, надання яких вимагає безумовного дотримання принципів державної політики у сфері надання адміністративних послуг та принципів адміністративних процедур.

Очікуваним результатом таких стратегічних перетворень є створення умов для реального дотримання державою свого головного обов'язку — утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Сподіваємось, що це буде вже найближчим часом.

У КИЄВІ ВІДКРИТО КАБІНЕТ-МУЗЕЙ АДВОКАТУРИ

21 червня 2024 року у Державному торговельно-економічному університеті за ініціативи проректора ВША, керівника Центру досліджень адвокатури і права Ірини Василик та за підтримки НААУ відкрито кабінет-музей адвокатів-економістів.

Центр досліджень адвокатури і права вже більше десяти років співпрацює з науковими інституціями та вищими навчальними закладами України і зарубіжжя. Одним із напрямків роботи Центру є відкриття кабінетів-музей історії адвокатури та іменних аудиторій адвокатів саме у вищих навчальних закладах України. Кабінет-музей, присвячений адвокатам-економістам, — це вже двадцять перший такий кабінет, відкритий в Україні, та перший у Києві.

У ДТЕУ простору аудиторію для кабінету-музею було облаштовано на факультеті міжнародної торгівлі і права. НААУ профінансувала виготовлення наочного матеріалу, підготовленого Центром. Для кабінету-музею було виготовлено стенди як на загальноукраїнські теми: «Монастирські та архієрейські адвокати (стряпчі) XVII — XVIII століть», «Адвокатура Гетьманщини», «Адвокати державники: президенти та прем'єр-міністри України», так і присвячені внеску адвокатури в економічне життя: «Адвокати — організатори кооперативного руху», «Адвокат Валентин Садовський — міністр торгівлі УНР», «Адвокати-меценати». Також окремі матеріали стосуються історії адвокатури Києва та Київщини: «Видатні адвокати Києва та Київщини кінця XIX — початку XX століть», стенду «Гольденвейзери — династія київських адвокатів», «Долі київських адвокатів, обірвані у Биківні». Книжкова полицка кабінету-музею була наповнена книгами з історії адвокатури, що забезпечить впровадження наукових здобутків Центру у навчальний процес.

Урочисте відкриття кабінету-музею стало справжньою апробацією його як професійного майданчика для взаємодії адвокатів і студентської молоді. Представники НААУ підготували різноманітну програму лекцій та майстер-класів. Ірина Василик розповіла про роль адвокатів у економічній історії України, розкрила внесок адвокатури у благодійність та меценатство, а також у державне будівництво та українське національне відродження. Також вона презентувала

навчальні стенди, подарувала видання НААУ з історії адвокатури та книги із власної бібліотеки.

Учений секретар Національного заповідника «Биківнянські могили», учасник Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ і автор досліджень з історії адвокатури міста Києва Валерій Філімоніхін виступив із лекцією на тему «Незнані сторінки київської адвокатури кінця XIX — 30-х років XX ст.».

Майстер-класи студентам провели адвокати Андрій Шабельников, голова Комітету НААУ з питань інвестиційної діяльності та приватизації, та Ігор Андрєєв, заступник голови Молодіжного Комітету — UNBA NextGen. У фокусі уваги під час майстер-класів були питання побудови кар'єри молодого юриста та специфіка доступу до професії адвоката, аспекти створення юридичного бізнесу та нетворкінг юристів. І хоча другу частину занять через повітряну тривогу довелося провести в укритті, студенти та викладачі виявили щире зацікавлення таким форматом співпраці. Було висловлено запит на проведення майстер-класів адвокатами у ДТЕУ на постійній основі. *«Дякую за багаторічну співпрацю і синергію та за високий рівень організації нашим друзям і колегам з ДТЕУ, нашій команді за творчість і підготовку наочних матеріалів, Національному заповіднику «Биківнянські могили» за дослідження історії адвокатури міста Києва, адвокатам за майстер-клас для студентів і особлива подяка НААУ за фінансування цього проєкту. Впевнена, що це хороший старт для наступних цікавих досліджень, проведення спільних наукових заходів і, головне, — виховання нового покоління талановитих адвокатів»,* — підкреслила у своєму виступі Ірина Василик.

ГАЛИЦЬКІ Й БУКОВИНСЬКІ АДВОКАТИ — ТЕАТРАЛИ

До 160-річчя заснування руського народного театру товариства «Руська бесіда» у Львові

Богдан Волошинський, магістр державного управління, учасник проекту «Історія адвокатури України», член Національної спілки краєзнавців України

Українські адвокати були палкими поціновувачами сценічного дійства та чимало сприяли розвиткові театрального мистецтва: надавали юридичну й матеріальну допомогу, писали та перекладали драматичні твори, дописували до часописів театральні рецензії, а часом, навіть, самі грали ролі.

Заснування у березні 1864 року у Львові при товаристві «Руська бесіда» першого професійного галицько-українського театру спричинило неабияке зацікавлення місцевої української інтелігенції розвитком театральної справи, а серед молоді викликало небувале піднесення й бажання власними творчими силами підтримати новонароджену українську драматичну сцену. На життєвих прикладах трьох відомих адвокатів висвітлюємо цю маловивчену сторінку історії української адвокатури в персоналіях.

АДВОКАТ МИХАЙЛО КОРАЛЕВИЧ — СЛУЖИТЕЛЬ ФЕМІДИ ТА ШАНУВАЛЬНИК МЕЛЬПОМЕНИ

Михайло Коралевич народився 20 серпня 1849 року у селі Гошеві (нині Калуського району Івано-Франківської області) в сім'ї художника і різьбяр Антона Коралевича та Магдалени Душинської. Хоча батьки рано пішли з життя, він отримав гімназійну освіту й прагнув отримати вищу правничу. Однак у 1869 році юнак вступив до приватної української театральної трупи Антона Моленцького та почав виступати на драматичній сцені під артистичним псевдонімом Михайло Душинський (скориставшись дівочим ім'ям матері). До цього театру вступила його майбутня дружина Теофілія Рожанковська (1842 — 1924), дочка греко-католицького священника о. Теодора Рожанковського, яка разом зі своєю сестрою Марією ще у 1867 році дебютувала в Тернополі у трупі Омеляна Бачинського. Сестри Рожанковські виступали під сценічними псевдонімами Теофілія Романович і Марія Романович. Того ж 1869 р. трупу А. Моленцького прийняло під свою опіку львівське товариство «Руська бесіда», яке добилося від крайового сейму фінансової підтримки свого театру. Наступні роки театр товариства «Руська бесіда»

Михайло Коралевич, радник Крайового суду в Чернівцях. Чернівці, 1911 р.

почергово очолювали А. Моленцький і О. Бачинський, а в оголошеному товариством конкурсі на заміщення посади директора театру на 1874 р. перемогла Теофілія Романович, яка й очолювала театр упродовж 1874 — 1880 років. Того ж 1874 р. Михайло Коралевич привів до театру свою юну сестру Іванну, опікуном котрої він став після смерті обох батьків і яка незабаром розпочала свої перші виходи в масових сценах і дрібних ролях під псевдонімом Іванна Ляновська, а пізніше в історії українського театру стала відомою як славна трагедійна акторка, багаторічна примадонна Руського народного театру Іванна Біберович (1858 — 1937).

У 1875 році Теофілія Романович запросила з Наддніпрянщини на посаду режисера знаменитого українського театрального діяча Марка Кропивницького, який показав галичанам блискучі зразки реалістичної гри, запровадив на сцену твори нової української драматургії, приділив значну увагу навчанню артистів. Пізніше у своїх споминах він з теплотою згадував натхненних молодих галицьких акторів, а в їх числі й М. Коралевича, «які ради діла ладні були навіть самі поміст на кону замітати»¹. Михайло переважно грав ролі другого плану, а також виконував обов'язки секретаря (адміністратора) театру й багато сил віддавав організаційно-адміністративній роботі, допомагаючи керувати трупкою директорці й режисерці Т. Романович, яка, відтак, стала його нареченою. Також він доклався до збагачення репертуару театру творами європейської драматургії, здійснюючи їх переклади українською мовою. Якість цих його перекладів високо оцінив рецензент часопису «Слово», відзначивши, що вони «з такою вірністю передані, що не поступаються ні в чому оригіналам і відзначаються чистою мовою і плавним складом»². До кращих його сценічних перевтілень критики відносили ролі виборного Макогоненка в мелодрамі «Наталка Полтавка» І. Котляревського та Івана в трагедії Ю. Федьковича «Довбуш».

Граючи в театрі й налагоджуючи сімейне життя, М. Коралевич ще й навчався на правничому факультеті Львівського університету, який закінчив у 1880 році, після чого розпочав судову практику у Вищому крайовому суді у Львові й роздумував над вибором майбутньої професії: в адвокатурі чи на державній службі. Врешті, вирішив працювати в судах й у серпні

Михайло Коралевич-Душинський, Теофілія Рожанковська-Романович (зліва) й Іванна Коралевич-Ляновська (справа) в костюмах героїв драми Ю. Федьковича «Довбуш». Львів, 1876 р.

1882 року отримав призначення на посаду авскультанта³ в Крайовому суді в Чернівцях і перебрався на Буковину. Його дружина в грудні 1880 р. завершила контракт директорування в Руському народному театрі товариства «Руська бесіда» у Львові. Протягом 1881 — 1883 років вона ще утримувала власну приватну мандрівну театральну трупу, а опісля відійшла з професійної сцени й зайнялася сімейними справами.

У березні 1884 року в Чернівцях за жвавої участі Михайла Коралевича, його дружини Теофілії та її сестри Марії було засновано «Перше руське драматичне товариство», яке утворило свій аматорський театральний гурток. Почесним головою товариства було обрано Сидора Воробкевича. Також його почесним членом став Юрій Федькович, а Михайло Коралевич на громадських засадах, не полишаючи судову працю, був «артистичним директором» (художнім керівником, режисером) театру. Товариство успішно розвивалося й збагачувало репертуар, даючи вистави в приміщеннях

¹ Кропивницький М. За тридцять п'ять літ. Твори в шести томах. К.: Державне видавництво художньої літератури, 1960. Т. 6. С. 114.

² Театр. Нам пишуть з Бережан. Слово. Львів, 1876. Чис. 64 (5/ 17 Юня). С. 3.

³ Авскультант — посада молодшого судового урядника.

чернівецьких товариств «Руська бесіда» та «Союз», а часом, навіть, у залі міського німецького театру. Чільні жіночі ролі в п'єсах грали Теофілія Романович та Марія Романович.

У серпні 1885 року М. Коралевич був переведений на роботу в повітовий суд у Сучаву (нині в Румунії), куди переїхав зі сім'єю та сестрою дружини Марією. Тут родина теж долучалася до участі в аматорських українських театральних виставах. Зовсім відійшли вони від театральної діяльності вже після наступного службового підвищення Михайла і його переведення в травні 1888 р. на посаду ад'юнкта⁴ в повітовому суді у Вижниці. Надалі він цілком зосередився на службових справах у буковинському судівництві, поступово підіймаючись кар'єрною драбиною: у 1898 р. став секретарем суду в Сторожинці, а з 1901 р. й до емеритури (пенсії) працював у Крайовому суді в Чернівцях — до 1908 р. на посаді секретаря суду, а 1908 р. іменованій радником крайового суду.

Після виходу на пенсію в 1918 році він відкрив власну адвокатську канцелярію, яка містилася в Чернівцях на вулиці Руській, 17. Наприкінці життєвого шляху мав наміри написати театральні спомини та матеріали до історії українського театру в Галичині, однак про долю цих записок не маємо відомостей. Помер М. Коралевич у 1924 році (точна дата смерті не відома, як і місце поховання на цвинтарі в Чернівцях на вулиці Зеленій).

АДВОКАТ ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ — ОПІКУН УКРАЇНСЬКОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ В ГАЛИЧИНІ

Діяльність Євгена Олесницького, знаменитого українського інтелектуала, громадсько-політичного діяча, правника, адвоката, економіста, перекладача, публіциста, театрального діяча була вельми багатогранною. Постаттю цього великого патріота захоплювалися сучасники, а масштаб реалізованих ним політичних, економічних та культурно-просвітницьких проєктів досі вражає дослідників його життя й діяльності.

Народився Є. Олесницький 5 березня 1860 року у с. Великий Говилів на Тернопільщині (нині Тернопільського району Тернопільської області) в родині греко-католицького священника о. Григорія Олесницького та Софії Познанської. Навчався в 1870 — 1878 роках у Тернопільській гімназії. Протягом 1878 — 1883 років він навчався на правничому відділі (факультеті)

Євген Олесницький, посол Австрійського парламенту. Відень, 1916 р. З фондів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, інв. № 24212/II

Львівського університету, де в 1890 році здобув ступінь доктора права. Ще в студентські роки захопився журналістською та літературною діяльністю, писав поезію й публіцистику. З 1888 року редагував журнал «Правда», протягом 1885 — 1895 років був членом редакційної колегії газети «Діло». Перекладав твори польських, німецьких і російських авторів, видавав «Русько-українську бібліотеку». Брав жваву участь у діяльності студентських товариств «Дружний лихвар» та «Кружок правників», а на переломі 1870 — 1880-х років став діячем нової хвилі піднесення народовського руху.

У другій половині 1880-х років Є. Олесницький працював в адвокатських канцеляріях у Львові й одночасно брав діяльну участь у національному політичному житті краю. У 1891 році він склав адвокатський іспит й 1 серпня

⁴ Ад'юнкт — помічник голови суду.

того ж року відкрив власну адвокатську канцелярію в Стрию. Саме з цього галицького міста він розгорнув свою широку правничу, громадську, політичну й економічну діяльність, став одним із засновників Національно-демократичної партії. Протягом 1900 — 1917 років Є. Олесницький був послом (депутатом) Галицького крайового сейму, пізніше в 1911 — 1917 роках — австрійського парламенту, де сміливо й успішно захищав українське селянство, виступав проти політичних угод із поляками, боровся за демократизацію виборчої системи, проти національного гніту галицьких українців. Є. Олесницький очолював український сеймовий клуб, домагався відкриття в Тернополі української державної гімназії та українського університету у Львові. Властиво, завдяки такій масштабній та різносторонній діяльності він увічнений в історії української літератури, оскільки став прототипом головного героя повісті Івана Франка «Перехресні стежки» — адвоката, народного захисника Євгенія Рафаловича.

Євген Олесницький увійшов в історію української культури ще й як визначний театральний діяч. Будучи членом правління товариства «Руська бесіда», він, насамперед, опікувався справами заснованого цим товариством Руського народного театру. Ще з гімназійних років він мав велике замилювання українською сценою, яскраво описав у споминах свої юнацькі враження від гастролей у Тернополі театральних труп під дирекцією А. Моленцького і Т. Романович, виступи на галицькій сцені М. Кропивницького.

Чимало зусиль доклав він як театральний референт товариства (протягом 1888 — 1890 років), щоб у репертуарі театру були як п'єси галицьких і буковинських авторів, так і новинки української соціальної драматургії письменників з Наддніпрянщини, а також актуальні твори європейських драматургів. Для української сцени Є. Олесницький особисто переклав низку п'єс, зокрема «Пан Бенет» А. Фредра, «Донька Фабриція» А. Вільбрандта, «Лена» М. Ясенчика, «У сіті судьби» О. Потехіна, «Свояки» М. Балуцького, удосконалив і доповнив переклад Ост. Левицького лібрето опери «Галька» С. Монюшка, виконав переклади лібрето оперет «Циганський барон» Й. Штрауса, «Мікадо» А. Сулівана і «Лицар щастя» А. Чібульки⁵.

Будучи послом (депутатом) Галицького сейму, Є. Олесницький постійно відстоював збільшення суми крайової субвенції на влаштування театральних вистав для Руського народного театру. Так, у 1907 році за його лобюванням театр отримав фінансову допомогу на вісім тисяч корон для розширення оркестру театру, щоби той міг виставляти опери. А в 1903 році він активізував роботу громадського комітету в справі побудови у Львові будинку для українського театру й сам увійшов до його керівництва як заступник голови⁶. У Відні він провів зустріч з керівниками відомої архітектурно-будівельної фірми «Фельнер і Гельмер» (яка проєктувала Львівський оперний театр) і домовився про виготовлення архітектурного проєкту на дуже вигідних умовах. Однак Галицький сейм не виділив достатню для початку будівництва фінансову допомогу (субвенцію).

Проживаючи протягом 1891 — 1909 років у Стрию, Є. Олесницький постійно сприяв місцевому економічному розвитку, закладаючи кредитні установи й кооперативи, але дбав він також про культуру. За його ініціативою та організаційною підтримкою в Стрию було споруджено величаве приміщення «Народного дому», урочисто відкрите 1 січня 1901 р. і в якому була влаштована театральна зала. Також він стало опікав аматорський театральний гурток місцевого товариства «Руська бесіда» в Стрию, який за його підтримкою процвітав протягом 1899 — 1903 років⁷. Займався заснуванням читалень товариства «Просвіта» на Стрийщині, а в 1909 р. став головою товариства «Просвіта» у Львові.

Також він регулярно друкував у періодиці краю огляди театального життя, проблемні й гострополемічні статті про стан театральної справи, власні спогади про діяльність Руського народного театру, зокрема про роботу в ньому М. Кропивницького⁸.

Під час Першої світової війни Є. Олесницький переїхав до Відня, де входив до делегації українських парламентських послів, співпрацював із Головною українською радою та Союзом визволення України. Як член Загальної української ради з 1915 р. репрезентував Україну та боронив її національні інтереси. Помер 26 жовтня 1917 р. у Відні, похований у Стрию.

⁵ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2011. С. 240 — 241.

⁶ Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлини. Львів: Літопис, 2014. С. 168 — 169.

⁷ Там само. С. 163.

⁸ Олесницький Є. Кропивницький в Галичині. Діло. 1910. Чис. 95. 17 (30) квітня. С. 6.

АДВОКАТ АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ — СИМПАТИК І РЯТІВНИК ГАЛИЦЬКО- УКРАЇНСЬКИХ ТЕАТРІВ

Андрій Чайковський — знаний український письменник, громадсько-політичний діяч, правник, адвокат, публіцист, як свідомий українець, а насамперед висококультурна й різнобічно обдарована людина з широким діапазоном зацікавлень, також мав інтерес до театрального мистецтва. З театром пов'язано чимало цікавих його життєвих епізодів.

Андрій Чайковський народився 15 травня 1857 року в Самборі на Львівщині в сім'ї дрібного шляхтича Якова Чайковського. Протягом 1869 — 1878 років навчався в Самбірській гімназії. У 1874 році, навчаючись у шостому гімназійному класі, він уперше, як писав потім у своїх споминах, «почув зі сцени українське слово». Тоді в Самборі два місяці гастролювала театральна трупа Омеляна Бачинського й артисти були справжніми кумирами гімназистів.

На гімназійні роки припадають перші літературні проби майбутнього письменника. Він пише короткі оповідання, а під враженнями від побаченого в театрі пробує творити драми. Проте з написаним таїться і згодом полишає це заняття. Аж 1893 р. вийде друком його перший літературний твір, а драматургію він більше писати не буде. Згадку ж про незабутні самбірські гастролі знаходимо в його біографічному оповіданні «Моя перша любов». Зі щирим і м'яким гумором письменник описує переживання гімназиста шостого класу Самбірської гімназії та його романтичні почуття до панни Рузи, яка мріяла про сценічну кар'єру й намовляла героя оповідання разом вступити до театральної трупи⁹.

Уже під час навчання на правничому факультеті Львівського університету А. Чайковський розвиває жваву громадську діяльність у студентських товариствах, а з 1880 року працює в товаристві «Просвіта». Тоді ж почалася його співпраця з «Руською бесідою», під опікою якої діяв Руський народний театр. А. Чайковський відіграв помітну роль у врегулюванні кризових ситуацій у театрі протягом 1880 — 1881 років. Конфлікт у 1880 році породило непорозуміння між керівництвом товариства й директором театру Т. Романович, оскільки взаємні права та обов'язки засновника театру й директора не були чітко регламентова-

*Андрій Чайковський, адвокат у Бережанах.
Бережани, 1890-ті роки*

ні. За дорученням відділу товариства А. Чайковський розробив і юридично обґрунтував докладний план управління театром, але ніхто не згодився на нових умовах бути його керманічем. Тоді сам А. Чайковський наважився висунути власну кандидатуру на посаду директора. У спогадах він описав це так: «Віділ приймив мою оферту і вже мали подавати для мене о концесію на представлення театральні. Тоді Др. Сушкевич, кидаючись по-своєму, запитав мене о вік. Мені тоді не було ще 24 років, і тим закінчив Др. Сушкевич дальшу нараду, бо мовляв — з малолітнім не можна умов заключати»¹⁰. (Тут маємо відзначити, що згідно з австрійським законодавством повна дієздатність особи наступала з 24-річного віку).

З кінцем 1880 року театр опинився на межі банкрутства і А. Чайковському знову доручають дослідити стан справ у театрі. Він виїжджає до Сучави для інспектування театру, особисто проводить інвентаризацію театрального майна. Зміна керівництва трупи

⁹ Чайковський А. Моя перша любов (Зі споминів гімназіяльних). Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. Львів, 2002. Т. 1. С. 300 — 305.

¹⁰ Чайковський А. Причинок до історії русько-народного театру. Житє і Слово. Львів, 1897. Т. VI. С. 37 — 43.

в 1881 році також не дає добрих наслідків, театр опиняється на порозі повного краху. Тоді саме завдяки ініціативності й старанності А. Чайковського вдалося якісно реформувати управління театром і вивести його з кризи. А. Чайковський пропонує оригінальне рішення: розділити адміністративний і художній провід театру, тобто призначити співдиректорів, один з яких відповідатиме за мистецький процес (режисуру), а другий — за адміністративну частину. Він же й знаходить кандидатів на керівників серед артистів театру. Відповідно до його пропозиції у січні 1882 року керманічами театру стають Іван Біберович (директор) та Іван Гриневецький (режисер).

А. Чайковський першим розробив принципи правового регулювання діяльності галицько-українського театру. Для цього він провів глибокий порівняльний юридичний аналіз попереднього досвіду управління театром товариства «Руська бесіда», львівським польським театром графа Скарбка і чеським театром у Празі. Наслідком цих студій постала «Умова», яку й було укладено між віділом товариства та співдиректорами театру й текст якої з незначними змінами аж до 1913 р. був основою правового регулювання стосунків у театрі¹¹.

У 1890 р. А. Чайковський переїхав зі Львова до Бережан, де відкрив власну адвокатську канцелярію. Окрім адвокатської практики, енергія А. Чайковського перенеслася на роботу в місцевих культурно-освітніх товариствах. Разом з композитором О. Нижанківським він створив хор «Бережанський Боян» й заснував аматорський театральний гурток. Займаючись організаційною роботою, сам до того ж співав і декламував на концертних вечорах, грав ролі у виставах. Відомо також, що в бережанському періоді свого життя А. Чайковський постійно опікувався влаштуванням тут гастролей театру товариства «Руська бесіда», а в 1897 р. під час перебування театру в Бережанах ще раз за дорученням віділу «Руської бесіди» проводив ревізію театру і вдруге брав участь у розв'язанні чергової кризи (директором тоді був О. Поліщук, а режисером С. Янович).

Ще одна грань просвітницької діяльності А. Чайковського відкрилася з опублікуванням у часописі «Діло» від 9 серпня 1910 р. його статті «Про потребу українського людського театру». У ній письменник виклав

власний план створення пересувного театру, який мав обслуговувати мешканців українських сіл. Такий театр, маючи в репертуарі твори з народного українського життя, сповнював би культурно-просвітницьку місію в сільському середовищі, включно з селянами найменшого достатку. Основну увагу, гадкою автора статті, театр мав би звернути на історичну тематику вистав. Перед початком дійства письменник радив проводити з глядачами бесіду для стислого пояснення зображуваних подій.

Щодо влаштування театральної споруди, то А. Чайковський пропонував «завести театр движимий, який би можна поставити за кілька годин на кожнім сухім місці в кожній порі року». Розбірна конструкція мала перевозитися кінними возами. Такий павільйон письменник уявляв собі змонтованим із бляшаних щитів, з шатровим брезентовим дахом, опалюваним у холодну пору гасовими нагрівачами. Хоча проєктові А. Чайковського не судилося бути впровадженим, але його новаторські міркування показують напрям тогочасного пошуку способів розширення просвітницької роботи і створення передумов доступності якісних театральних видовищ для сільського населення краю¹².

Втретє рятувати український театр А. Чайковському довелося в останні роки його життя в Коломиї, де він проживав з сім'єю з 1919 року. У 1932 р. на межі фінансової катастрофи опинився Театр імені І. Тобілевича і його керівництво вислало розпачливого листа до колонійської громадськості з волянням про невідкладну допомогу. У місті негайно було створено ініціативну групу в складі керівників місцевих культурно-просвітницьких товариств, які попросили А. Чайковського поставити свій підпис на чільному місці під спільною відозвою до української громадськості краю, аби його заслуженим громадським авторитетом піднести цю ініціативу. Старенький вже письменник не лише підписав відозву, а й сам запропонував план фінансового порятунку й став розпорядником рахунку «Допомогового фонду Театру ім. І. Тобілевича» в місцевому кооперативному банку «Покутський Союз». Так було врятовано від загибелі ще один український театральний проєкт¹³.

Помер А. Чайковський у Коломиї 2 червня 1935 р., похований на колонійському цвинтарі «Монастирок».

¹¹ Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світліни. Львів: Літопис, 2014. С. 91 — 97.

¹² Чайковський А. Про потребу українського людського театру. Діло. 1910. Чис. 175 (9 серпня). С. 4.

¹³ Зубенко І. Андрій Чайковський. (Жмут споминів замість вінка на могилу). Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. Львів, 2002. Т. 3. С. 156 — 158.